

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

Тема: «Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів»

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю. В.
(підпис)

Керівник проекту _____ к.ю.н. Дашутін І. В.
(підпис)

Виконавець студент

групи Юм.з-91с _____ Теницька І.А.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ІЗ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ	16
1.1. Аналіз історично-правового генезису та наукових досліджень з питань протидії правопорушенням, вчиненими у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.....	16
1.2 Міжнародна історично-правова характеристика правопорушень вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів	29
1.3 Стан, динаміка, особливості та оцінка перспектив зростання правопорушень вчинених неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.....	37
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ	47
2.1 Поняття, види та особливості адміністративно-правових заходів із протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.....	47
2.2 Система законодавства щодо застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів	58
2.3 Суб'єкти уповноважені застосовувати адміністративно-правові заходи з протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.....	69
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ІЗ	

ПРОТИДІЇ ПРОВОПОРУШЕННЯМ ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У
СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ 77

3.1.Позитивний закордонний досвід із правового забезпечення
процедур застосування адміністративно-правових заходів з протидії
правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу
наркотичних засобів..... 77

3.2.Шляхи удосконалення вітчизняного законодавства щодо
застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням,
вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів 87

ВИСНОВКИ..... 97

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:..... 100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. . Вживання наркотиків та зловживання ними є проблемою соціального та громадського здоров'я в більшості країн світу, що є наслідком для емоційного та фізичного розвитку людини, зокрема неповнолітньої особи. Дослідження вказують на зв'язок між вживанням наркотиків та асоціальною поведінкою, що можна охарактеризувати як неповажну поведінку та порушення прав дитини. Так, вживання наркотиків вводить неповнолітнього у світ злочинності, термін, що використовується для позначення асоціальної поведінки - наприклад, кримінальних правопорушень - серед підлітків. До таких правопорушень належать не тільки незаконне вживання наркотиків, але й злочини, пов'язані з їх реалізацією чи придбанням.

Однією з поширених та небезпечних форм поведінки неповнолітніх є вживання наркотиків. До незаконних наркотиків належать марихуана, гашиш, кокаїн, героїн, галюциногени, інгалятори або психотерапевтичні препарати, які не приймаються під наглядом медичного працівника.

Саме тому, через підвищення кількості неповнолітніх, які є причетними до незаконного обігу та вживання наркотичних засобів необхідно проаналізувати адміністративно-правові заходи, які застосовуються у межах чинного законодавства, для скорочення таких видів правопорушень а також представити статистичну інформацію про ступінь, типи та закономірності вживання неповнолітніми заборонених наркотиків, дослідити міжнародний досвід застосування таких заходів з метою максимізації зусиль для протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

Ступінь розробленості теми в юридичній літературі. Загальні питання, щодо генезису термінології, видів та процедур адміністративно-правових заходів інтегрованих щодо неповнолітніх розглядалися такими науковцями як: Хруппа М.С., Писаренко К.Ю., Горькавий С.С., Тарасенко Р.В., Никифорчук Д.Й., Хитра О.Л., Копилов А.М. та багатьма іншими.

Науково-теоретичною базою цієї кваліфікаційної роботи слугували праці таких відомих вчених і науковців, як М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Ф.Г. Бурчак, Я.М. Брайнін, І.П. Васильківська, Б.С. Волков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, М.Д. Дурманов, А.Ф. Зелінський, О.Г. Кальман, М.Й. Коржанський, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, П.П. Михайленко, В.О. Навроцький, М.І. Панов, А.О. Пінаєв, О.І. Рарог, А.Б. Сахаров, В.В. Сташис, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій, В.О. Туляков, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та інших.

Окремо слід акцентувати увагу на ряді монографічних праць та дисертаційних робіт, укладачі яких спрямували дослідження на аналіз проблеми наркозалежності серед неповнолітніх та дослідили адміністративно-правові заходи протидії незаконному обігу наркотичних речовин відповідними особами, зокрема серед таких необхідно виокремити: 1) «Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх» (Савченко А. В., Вартилицька І. А., Семенюк О. О., Луцак О.О. 2016 рік); 2) «Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів» (Легецький М.П. 2004 рік); 3) «Адміністративно-правових механізм забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин серед дітей» (Лисаченко С.О. 2012 рік). Проте зважаючи на швидкоплинні зміни в системі національного законодавства та підвищенні рівня злочинів вчинених неповнолітніми щодо незаконного обігу наркотичних речовин питання ефективності адміністративно-правових заходів потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі проведеного наукового дослідження проаналізувати питання ефективності адміністративно-правових заходів для максимізації зусиль зацікавлених суб'єктів щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх. У відповідності до

такої мети було сформовано наступні **задачі**:

- проаналізувати історично-правовий генезис та особливості наукових досліджень щодо протидії правопорушенням, вчиненими у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;
- дослідити міжнародну історично-правову характеристику правопорушень вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;
- визначити стан, динаміку, особливості та оцінити перспективи зростання правопорушень вчинених неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;
- розглянути правові особливості трактування понять та видів адміністративно-правових заходів із протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;
- охарактеризувати систему законодавства щодо застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;
- визначити та охарактеризувати дії основних суб'єктів уповноважених застосовувати адміністративно-правові заходи з протидії таких правопорушень;
- ознайомитися з міжнародним досвідом протидії незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх та охарактеризувати позитивний європейський досвід застосування адміністративно-правових заходів;
- запропонувати шляхи удосконалення вітчизняного законодавства щодо ефективного застосування адміністративно-правових заходів щодо неповнолітніх.

Об'єктом роботи є сукупність суспільних відносин, які виникають і існують під час застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми.

Предметом роботи є національне та міжнародне законодавство, а також наукові дослідження щодо правового регулювання заходів для мініміза-

ції правопорушень вчиненими неповнолітніми щодо наркотичних засобів та психотропних речовин.

Методологія дослідження. Відповідно до поставленої мети та визначених завдань дослідження було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Враховуючи особливості історико-правового методу, було досліджено історично-правовий генезис питань протидії правопорушень вчиненими неповнолітніми щодо незаконного обігу наркотичних засобів, досліджено розвиток нормативно-правових актів, які регулювали питання незаконного обігу наркотиків на території сучасної України їх розвиток та реформи (підрозділи 1.1, 2.2) Завдяки діалектичному методу вдалося дослідити саму природу та зміст адміністративно-правових заходів із протидії правопорушення вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних речовин (підрозділ 2.1). Системний підхід надав можливість здійснити комплексне дослідження суб'єктів уповноважених застосовувати адміністративно-правові заходи з визначеного питання (підрозділ 2.3) та шляхи удосконалення вітчизняного законодавства для скорочення кількості наркозлочинності за участі неповнолітніх (підрозділ 3.2.). Порівняльний аналіз правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії незаконному обігу наркотичних речовин серед неповнолітніх надав можливість дослідити генезу правового регулювання цієї сфери в зарубіжних країнах (підрозділ 3.1.), виокремити основні сучасні тенденції, можливість їх застосування національному законодавстві України (підрозділ 3.2.).

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її висновки та пропозиції не лише дають змогу для подальшого теоретичного дослідження кола питань, пов'язаних із нормативно-правовим регулюванням заходів стосовно інтеграції їх у сучасне суспільство задля максимізації їх ефективності та скорочення кількості неповнолітніх, які вживають наркотики, але й у можливості використання роботи й окремих положень автора у розробці пропозицій до багатьох відповідних правових актів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна магістерська робота є одним із комплексних досліджень, яка спрямована на характеристику та дослідження вітчизняних та закордонних особливостей адміністративно-правових заходів із протидії порушенням вчиненими неповнолітніми щодо незаконного обігу наркотичних засобів. Результати, що відображають наукову новизну полягають у наступному:

уперше:

– запропоновано визначення підходів науковців при формуванні предмета дослідження, роботи яких стосуються напрацювань спрямованих на вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням щодо незаконного обігу наркотичних засобів;

– визначено перелік ефективних адміністративно-правових заходів з контролю за обігом наркотичних речовин;

– з'ясовано роль неповнолітніх як суб'єктів уповноважених брати участь у розробці адміністративно-правових заходів з протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;

удосконалено:

– заходи адміністративно-правового характеру орієнтовані на неповнолітніх із максимальним залученням їх до прийняття рішень щодо медичного, соціального та юридичного захисту;

– загальні положення стосовно адміністративно-правових заходів для скорочення рівня злочинності серед неповнолітніх і залучення їх у до виробництва, обігу чи споживання наркотичних засобів;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні підходи вчених щодо адміністративно-правових заходів у боротьбі з незаконним обігом наркотичних речовин;

– оцінка міжнародного досвіду розвинених країн, які впровадили ефективні заходи для мінімізації причетності неповнолітніх до незаконного обігу наркотичних засобів.

Апробація результатів дослідження. Апробація роботи здійснена у фаховому Науково-практичному юридичному журналі «Правові горизонти», також матеріали кваліфікаційної роботи представлені у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми національного законодавства», м.Кропивницький, 10 листопада 2020 року.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота визначена її метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 116 с. Список використаних джерел включає 152 найменувань і розміщений на 16 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ІЗ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Аналіз історично-правового генезису та наукових досліджень з питань протидії правопорушенням, вчиненими у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Незважаючи на проблеми, з якими продовжують стикатися народи всіх держав світу, пов'язані з негативними наслідками від торгівлі та вживання наркотиків, а також постійною доступністю заборонених психотропних речовин у більшості країн, проте за останні роки тривала боротьба міжнародних організацій та європейської спільноти дала значний прогрес у зміцненні нормативно-правового поля для вирішення цього питання.

Уряд України продовжує акумулювати знання та сили для постійного прогресу в роботі по контролю за обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, з метою скасування негативних наслідків наркоманії, для продовження рятування життя та налаштування нації на шлях до того, щоб бути сильнішими, здоровішими та без наркотиків.

Всі органи державної влади, робота яких пов'язана з протидією правопорушенням, вчиненими як неповнолітніми так і дієздатними особами у сфері незаконного обігу наркотиків та психотропних речовин, зосереджується на трьох основних напрямках. По-перше вони продовжують запобігати започаткуванню вживання наркотиків через освіту та програми профілактики на основі фактичних даних. По-друге, скорочують бар'єри для надання послуг з лікування, щоб забезпечити доступ до довгострокового одужання для тих, хто страждає від вживання наркотичних речовин. І нарешті, вони зменшують доступність цих наркотиків в Україні через правоохоронні органи та співпра-

цю з міжнародними партнерами з метою усунення негативних наслідків, які має торгівля наркотиками для безпеки громад та добробуту населення.

Хоча урядова програма по боротьбі із наркозлочинністю є одним із найефективніших механізмів, проте зловживання наркотиками та психотропними речовинами продовжує загрожувати багатьом громадам, руйнує сім'ї та забирає життя занадто багатьох співвітчизників. Наркоманія спричиняє збільшення кількості дітей, які перебувають у прийомних сім'ях, нестабільність роботи та питання безпеки транспорту.

Наразі перед урядом та суспільством постала нова проблема, яка полягає у подоланні опіоїдної кризи, зменшенні кількості українців, які помирають від вживання наркотичних засобів, а також скороченні кількості неповнолітніх, які стали на шлях наркотичної залежності. Відтак, урядова програма потребує змін та доповнень, адже деякі нормативно-правові аспекти втратили свою актуальність, деякі з теоретичних норм взагалі не були розкриті, а практична цінність окремих механізмів для протидії незаконному обігу наркотичних засобів отримала лише теоретичний характер.

Саме тому вважаємо, що спочатку необхідно дослідити міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють питання протидії вживанню наркотиків та психотропних речовин як неповнолітніми так і дієздатними особами. Адже, з метою подолання опіоїдної кризи необхідно звертатися до досвіду розвинених країн та імплементувати ефективні механізми боротьби із наркозлочинністю, враховуючи вітчизняний стан та особливості розвитку органів державної влади.

Відтак, виробництво та використання наркотиків не є новиною. Люди використовували психоактивні речовини, що впливають на розум, такі речовини, як опій, конопля, кока, бетель, пейот і кат протягом тисячоліть, і в різних цілях, починаючи від соціальних та духовних, закінчуючи лікувальними та харчовими продуктами.

На відміну від тривалої історії різноманітного вживання наркотиків у всьому світі багатьма культурами, міжнародний контроль за виробництвом,

розповсюдженням та вживанням наркотиків є відносно новим явищем, адже тотального поширення воно набуло у ХХ столітті. На багатьох рівнях сучасний світ заснований на торгівлі та фінансах, в якому домінують політичні та грошові інтереси наймогутніших держав. Це не було інакше століття тому, і зародження та розвиток міжнародного режиму контролю за наркотиками є свідченням цього.

Сучасна правова та адміністративна база для міжнародного контролю за наркотиками викладена в трьох міжнародних конвенціях, що створені під егідою ООН, а саме [5]:

- Єдина конвенція про наркотичні засоби, 1961 р. (далі – Єдина конвенція) та Протокол про внесення змін до Єдиної конвенції про наркотичні засоби, 1961 р. (далі – Протокол до Єдиної конвенції);
- Конвенція про психотропні речовини;
- Конвенція проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (далі – Віденська конвенція).

Єдина конвенція являє собою консолідацію дев'яти багатосторонніх договорів про контроль за наркотиками, узгоджених між 1912 і 1953 роками. Окрім консолідації, ключовими цілями Конвенції були реорганізація механізмів спостереження за обігом наркотичних засобів і розширення існуючої системи контролю, включивши спостереження за сировиною та матеріалами для виготовлення наркотиків [27].

Відповідно до Конвенції, такий контроль здійснюється над більше ніж ста наркотичних засобів; до них належать насамперед продукти рослинного походження, такі як опій, похідні опію (морфін, героїн, кодеїн), конопель, кока та кокаїн, а також синтетичні наркотики, включаючи метадон та петидин. Речовини класифікуються за чотирма схемами, кожен вид підлягає різному рівню контролю.

Єдина конвенція забороняє, наприклад, куріння та вживання опію, жування листя коки, куріння смоли конопель та немедичне використання каннабісу.

Протокол Єдиної конвенції додатково посилює контроль за виробництвом, вживанням та розповсюдженням наркотичних засобів. Він також містить положення щодо лікування та реабілітації наркоманії.

Конвенція про психотропні речовини розширює міжнародний контроль, включаючи численні синтетичні психотропні речовини: стимулятори, такі як амфетаміни; депресанти, включаючи барбітурати; та галюциногени, такі як мескалін та ЛСД (діетиламід лізергінової кислоти).

Подібно до Єдиної конвенції, наркотики розподілені за чотири схеми залежно від їх рівня залежності, потенціалу зловживання та терапевтичної цінності. Конвенція встановлює детальні положення щодо міжнародної торгівлі психотропними речовинами, включаючи заходи, що суворо контролюють їх експорт та імпорт. Також включені заходи щодо запобігання зловживанням та реабілітації [17].

Віденська конвенція доповнює інші дві конвенції шляхом акценту на незаконний обіг наркотиків під міжнародним контролем. Її ключовими цілями є вдосконалення міжнародної співпраці у сфері правоохоронних органів та посилення внутрішнього кримінального законодавства. Конвенція містить положення про відмивання грошей, заморожування фінансових та комерційних записів, екстрадицію наркоторговців, передачу кримінальних проваджень, взаємну правову допомогу та суворий контроль за хімічними речовинами, які часто використовуються у незаконному виробництві.

Відтак, кожен із договорів заохочує, щоб країни-члени запровадили суворі внутрішні кримінальні норми як до неповнолітніх так і дієздатних осіб, що постали на шляху незаконного обігу наркотичних засобів.

Характер Конвенцій впливає безпосередньо з історичного контексту, що призвів до їх прийняття та ратифікації більшістю країн світу. Корисно знати про деякі важливі теми, які змішують і розбивають історію міжнародного контролю за наркотиками, а також розробку та впровадження трьох конвенцій. Саме тому здобуті знання були акумульовані в таблицю 1.1.

Таблиця 1.1 – Історичні особливості, що сприяли створенню та ратифікації трьох Конвенцій

Причина	Характеристика особливості
Заборона	Міжнародний режим контролю за наркотиками базується на філософії заборони - на відміну від регулювання - виробництва та використання наркотиків у немедичних або ненаукових, тобто незаконних цілях. Основна увага законодавчої бази полягала у спробі контролювати постачання наркотиків у джерела та накладати кримінально-правові санкції проти виробників незаконних наркотиків, торговців людьми, торговців та споживачів. Лише у ХХ столітті почали розглядатися питання попиту та етіологічні проблеми, такі як побутові, соціальні проблеми, проблеми громадського здоров'я та зменшення шкоди для користувачів. Поточна інфраструктура контролю продовжує базуватися на заборонах.
Зовнішні інтереси	Сформувались численні елементи, що не мають безпосереднього відношення до контролю за наркотиками, включаючи: расизм, страх, економічні інтереси, внутрішню та міжнародну політику, глобальну торгівлю, внутрішню політику, протекціонізм, війна, ініціативи з контролю над озброєннями, холодна війна, допомога в розвитку та різні корпоративні програми.
США	З початку міжнародних зусиль з контролю за наркотиками на рубежі ХХ століття США були ключовим гравцем у більшості багатосторонніх переговорів. Основа заборони значною мірою походить від політики США - різних форм, колишніх і сучасних, «війни з наркотиками» в США, а також конкретних осіб, які представляли США на міжнародних переговорах.
Потужні особистості	Певні особи виділяються в історії міжнародного контролю за наркотиками. Перебуваючи на владних позиціях у зручний момент, їх переконання, мораль, амбіції та цілеспрямована рішучість дозволили їм здійснити винятковий вплив на форму міжнародного режиму контролю за наркотиками.

Джерело: складено автором на основі [21, 29, 38]

Отже, вище наведена таблиця демонструє основну історію боротьби з наркотиками у ХХ столітті, що привела до створення трьох Конвенцій, окрім цього така історія вплинула на їх обговорення та складання, і продовжує впливати на їх взаємодію та реалізацію.

Відтак, поінформованість про історію міжнародної інфраструктури контролю за наркотиками допомагає зрозуміти її глибоко вкорінену філософію заборони та мотиви, що були створенні та продовжують існувати. Зазначений огляд закордонної історії розкриває ці мотиви і призводить до більш збалансованого розуміння поточного міжнародного механізму контролю за наркотиками.

Саме тепер існує необхідність у дослідженні вітчизняної історії нормативно-правової бази сформованої урядами у різні термінологічні періоди з метою скорочення обігу наркотичних засобів на території сучасної України.

Відтак, нами було досліджено нормативно правові-акти якими керувалися оперативно-розшукові підрозділи, які територіально знаходилися у межах сучасної України, у роботі, що було пов'язана з пошуком та викриттям незаконного обігу наркотичних засобів починаючи з часів Київської Русі (табл.1.2).

Таблиця 1.2 – Еволюція законодавства України щодо протидії обігу наркотичних засобів

	Нормативний акт	Рік	Характеристика
Київська Русь	«Про десятини, суди та людей церковних»	XI – XII ст.	Визначення відповідальності (страта) за невідповідне ставлення до «зілля» та використання його не за цільовим призначенням
Російська імперія	«Про повноваження поліції у містах», «Статут благополуччя», «Поліцейський стат»	1973	Надання прав та обов'язків тодішнім правоохоронним органам ставати на шляху припинення дій пов'язаних із виробництвом та збутом наркотичних засобів
СРСР	«Про вилучення з загальної підсудності в місцевостях, оголошених на воєнному стані»	1919	Розроблено радикальні методи та заходи, які застосовувалися до осіб винних у розповсюдженні кокаїну (відповідальність – розстріл)
	«Про націоналізацію аптечної справи»	1919	Заборона торгівлі медичними препаратами (навіть, лікарськими, які мали наркотичний склад (відповідальність: суд революційного трибуналу; адміністративна відповідальність (немедичне вживання наркотиків)
	«Про посилення боротьби з розповсюдженням наркоманії»	1974	Визнання проблеми про підвищення кількості обігу наркотиків, визначення кримінальної та адміністративної відповідальності за виробництво, збут та зберігання таких речовин.
	«Про заборону посіву та вирощування масляного маку громадянами»	1984	Визнано мак, як сировину для виготовлення наркотиків, дозвіл на його вирощувати лише у мінімально допустимій кількості, за порушення норми притягнення до кримінальної відповідальності
Україна	Конвенція ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засо-	1991	Має організаційний характер для виявлення основних проблем поширення наркотиків та пошуку ефективних шляхів подолання наркозлочинності, враховуючи світовий досвід з метою скорочення обігу наркотичних

бів та психотропних речовин»		засобів на міжнародній арені
Національна Програма протидії наркотичним засобам та їх незаконному обігу на 1994-1997 рр.	1993	1. створення окремого управління по боротьбі з незаконним розповсюдженням наркотиків; 2. визначення кримінальної відповідальності за розповсюдження наркотиків; 3. створення механізму з контролю за виробництвом, зберігання та збутом наркотиків
Наказ МВС України №5112	1994	Створення підрозділів по боротьбі з наркозлочинністю в кожній із областей України (у м.Київ, м.Севастопіль, АР Крим)
Наказ міністерства охорони здоров'я №84	1993	Початок роботи нового Комітету по контролю за наркотиками, основні повноваження якого базувалися на здійсненні контролю за реалізацію наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні
«Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів»	1995	Визначено способи обігу наркотиків, які є легальними та до яких не застосовується кримінальна та адміністративна відповідальність
«Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»	2006	Особливості: - способи ліцензування обігу наркотичних засобів; - отримання установами та організаціями дозволів на їх обіг; - формування нового виду господарської діяльності пов'язаної з наркотичними засобами
«Про національну поліцію»	2015	Визначено права, обов'язки та повноваження правоохоронців у питанні протидії незаконного розповсюдження наркотиків
КУпАП (нова редакція)	2017	Кодекс доповнено новими статтями, які максимально висвітлюють методи, процедури та механізми по боротьбі з наркозлочинністю

Джерело: складено автором на основі [58, 145, 134, 71, 108, 146, 104, 101, 100, 69,66, 70]

З вище наведеної таблиці видно, що історично контекст боротьби зі злочинністю пов'язаною із незаконним обігом наркотиків було покладено на початку ХХ століття, саме тоді владою було визнано проблему виготовлення та вживання наркотиків громадянами. Відтоді наркотичні засоби потрапляють під режим державного контролю, зокрема ті речовини, що мають здатність виробляти стан залежності та стимуляцію або депресію центральної нервової системи, що призводить до галюцинацій або порушень моторної функції або мислення, поведінки, сприйняття чи настрою; або подібне зловживання та подібні шкідливі наслідки, що є достатнім доказом того, що ця ре-

човина піддається зловживанням або, можливо, буде зловживатись, щоб становити проблему охорони здоров'я та соціальної сфери, що гарантує передачу речовини під державний контроль.

На той час уряд країни бере на себе повноваження та приймає рішучі методи на шляху у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів. Відтак було прийнято велику кількість нормативно-правових актів, які обмежували діяльність окремих суб'єктів господарювання, забороняли вирощування деяких видів рослин (які можуть бути використані у виробництві наркотичних засобів), визначали кримінальна та адміністративну відповідальність за порушення чинного законодавства у сфері контролю за обігом наркотиків в країні.

Починаючи з часів незалежної України питання обігу наркотичних засобів набуло ще більшої актуальності, адже експорт та імпорт наркотичної сировини збільшувався з кожним роком, також збільшувалася чисельність осіб, які постраждали від зловживання такими засобами, а ось кількість осіб притягнутих до відповідальності залишалася майже без змін. Саме тому було посилено контроль за наркотиками, який на думку тогочасних експертів мав сприяти контролю над наркотичними засобами та докласти невпинних зусиль, щоб остаточно викоринити заборонені наркотики.

Із 2006 року уряд спрямовує роботу органів державної влади не лише на пошук осіб, які займаються виготовленням та збутом наркотичної сировини, але й постало питання легалізації обігу окремих видів наркотичних засобів, також юридичним особам було надано право отримати дозволи на торгівлю спеціальними видами психотропних речовин у окремих, визначених законодавством, цілях. До сьогоденного часу урядом було вжито безліч заходів для мінімізації обігу наркотиків на території України, одним із ефективних механізмів стало доопрацювання Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) у частині відповідальності за [77]:

– ухилення та/або уникнення від медичного огляду та обстеження (ст.441 КУпАП);

- окремих аспектів, що стосуються заходів по вирощуванню маку та конопель (ст.1061 та 1062 КУпАП);
- визначено порядок затримання осіб, винних у незаконному обігу наркотичних засобів (ст.263 КУпАП), тощо.

Отже, за час незалежності було проведено ряд реформ у сфері законодавчого врегулювання окремих аспектів обігу наркотичних засобів. Хоча державна політика весь цей час була зорієнтована на скорочення незаконного обігу наркотичної речовини, проте правова система має ряд колізій, які впливають на рівень наркозлочинності. Багато вітчизняних авторів присвятили наукові доробки вирішенню теоретичних та практичних проблем незаконного розповсюдження наркотичних засобів. Враховуючи основні тенденції розвитку торгівлі наркотичних речовин такими авторами як Комзюк А.Т. [80], Волощук А.М. [47], Голосніченко І.П. [49], Кузьменко О.В. [78] та іншими були підняті питання глобалізації вживання наркотиків; часткові перемоги у війні з наркотиками, які поєднуються з розповсюдженням площ обробітку та шляхів контрабанди; дробленням злочинних груп; провал політичної реформи; негнучкість та провал політики контролю над наркотиками; і поточний пошук політичних альтернатив у боротьбі з обігом наркотиків.

Серед закордонних науковців, вагомий внесок у розвиток державних політик щодо скорочення обігу наркотичних засобів було зроблено Ю. Воробйовою, Хуаном Габріелем Токатліаном та Арліном Тікнерандом. Керуючись конструктивістським підходом, вони аналізують, як торгівля та вживання наркотиків, а також подальша мілітаризація політики щодо наркотиків кореняться в дискурсах, які описують вживання наркотиків як морально неправомірну, а торгівлю наркотиками як загрозу національній безпеці держави [3, с.146]. Щоб повністю зрозуміти сутність наркотиків та мілітаризацію політики щодо наркотичних засобів, ці автори описують силу суб'єктів органів правопорядку на конкретні процедури по скороченню рівня торгівлі наркотиками.

Особливо увагу необхідно приділити аналізу праці пана Ретбоуна, який у власному науковому дослідженні базуються виключно на правоохоронних органах для придушення обігу наркотичних засобів [24]. Варто погодитися з тим, що в боротьбі з незаконним обігом наркотиків не слід виявляти слабких сторін. Однак важливо підкреслити, що боротьба з незаконними наркотиками обов'язково включає два елементи, які доповнюють і, певною мірою, взаємозалежні. Один стосується заходів, які слід вжити для зменшення попиту, а інший – для зменшення пропозиції, тобто заходів правоохоронних органів. Впоратися з одним без іншого – неможливо.

Той факт, що його рекомендації стосуються виключно правоохоронних органів, не враховує сучасну тенденцію розвитку міжнародних організацій, що працюють у цій галузі, які акумулюють значні зусилля для зменшення попиту на наркотичні засоби серед населення. Також вважаємо, що одним із подальших аспектів, які можна було б взяти до уваги, є лікування та реабілітація наркоманів у в'язничній системі, проте ці питання не були деталізовані науковцем, а саме не визначено процедури їх лікування та шляхів фінансування таких заходів.

Звичайно, досвід розвинених країн є невід'ємною частиною удосконалення механізму протидії незаконному обігу наркотичних засобів, проте, для визначення генезису проблеми необхідно звернутися до наукових праць вітчизняних науковців, та визначити основні підходи, якими вони керуються при формуванні власних досліджень. Такий аналіз є необхідним для формування подальших результатів дослідження, а також визначення основних проблем та неточностей, які потребують удосконалення у сучасних реаліях.

Отже, в результаті проаналізованих наукових праць варто визначити, що незаконний обіг наркотичними речовинами - це транснаціональне явище, що вимагає рішень, які виходять за межі кордонів. Проте його наслідки глибоко локальні і кардинально змінюються залежно від місцевих економічних, соціальних та політичних умов.

Таблиця 1.3 – Аналіз наукових праць вітчизняних науковців юрисдикція яких направлена на розробку заходів протидії обігу наркотичних засобів

Автор	Особливості наукових напрацювань
К.Ю.Писаренко [118, 119]	Визначення рекомендацій з метою покращення державної політики для протидії незаконному обігу наркотичних засобів, враховуючи обов'язкову імплементацію європейського досвіду
С.С. Горькавий [52, 53, 54]	Піднято питання визначальної ролі міжнародних організацій для теоретичного та практичного вирішення вітчизняних проблем пов'язаних зі скороченням наркозлочинності
Р.В.Тарасенко [138]	Розроблено практико орієнтовані рекомендації щодо покращення роботи міськрайвідділів органів внутрішніх справ України
Д.Й.Некифорчук [106с.34, 107]	Проаналізовано засади протидії незаконному розповсюдженню наркотиків враховуючи специфіку роботи державних органів влади, які класифікуються на такому питанні, а також визнано важливість взаємодії кожного з підрозділів для ефективної взаємодії та співпраці
О.Л. Хитра [144, с.18]	Особливу увагу приділено розгляду справ, щодо протидії незаконному розповсюдженню наркотиків вчиненими неповнолітніми, а також визначено вирішальну роль специфіки роботи правоохоронців оперативних підрозділів у роботі з неповнолітніми
О.Р. Михайлецький [96]	Визначено специфіку роботи органів Міністерства внутрішніх справ України, пов'язаних із незаконним розповсюдженням наркотиків
Є.В.Лизогубенко [90]	Комплексний аналіз проблем на практичному та теоретичному рівні для скорочення рівня злочинності пов'язаної із розповсюдженням наркотиків
С.Д.Резніков [129]	Визначено особливості та методичку тактичної роботи оперативно-розшукових відділів, щодо протидії незаконного обігу наркотиків неповнолітніми
А.М.Копилов [84]	Охарактеризовано специфіку заходів, що повинні проводитися Службою безпеки України при поставці наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів
В.М.Малюга [94]	Визначено необхідність ефективної співпраці слідчого та оперативно-розшукових підрозділів з метою покращення методики розслідування правопорушень вчиненими неповнолітніми у сфері обігу наркотиків
М.П.Легецький [88, 89]	Проаналізовано погляди вітчизняних та закордонних вчених для покращення національного законодавства у питаннях боротьби з наркотиками
А.М.Волощук [47, 46]	Досліджено основи державної політики, щодо заходів органів оперативно-розшукових підрозділів у боротьбі із незаконним розповсюдженням наркотиків
О.Р.Авдєєв [39 с. 13-14, 40]	Присвячено увагу важливості єдиного підходу до трактувань загальних дефініцій у справах пов'язаних з протидією розповсюдження наркотиків
Б.А.Підгорний [122 с.14]	Теоретичне обґрунтування змісту та онтології понять «адміністративні заходи», «незаконний обіг», «психотропна речовина», тощо

Джерело: складено автором

Також варто акцентувати увагу на тому, що експертами та науковцями сформовано потужну теоретичну та практичну базу, імплементація якої у ві-

тчизняні правові реалії призведе до покращення ситуації з незаконним обігом наркотичних речовин, проте, при формуванні ними предмета дослідження вони орієнтуються лише на один із визначених нами підходів на рисунку 1.1.

Така ситуація є наслідком того, що експерти залишають поза увагою та не враховують один із підходів при розробці пропозицій по удосконаленню, наприклад теоретичної бази, зокрема нормативно-правових актів у власних дослідженнях. Саме тому їх результати, деколи неможливо перейняти в практичну діяльність та відповідно вплинути безпосередньо чи опосередковано на рівень протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

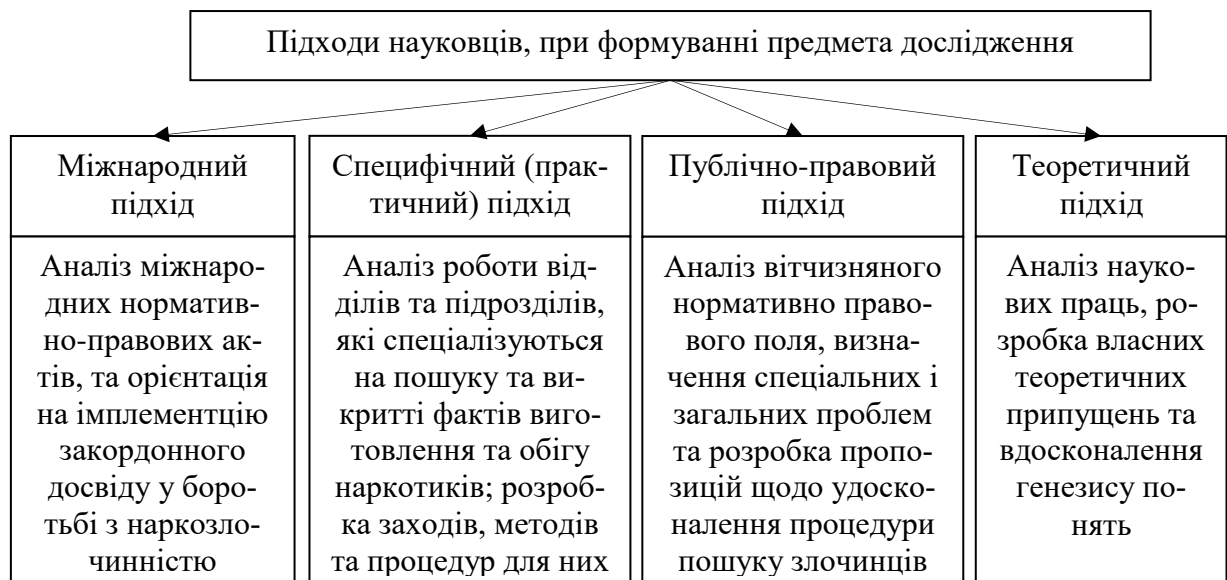

Рисунок 1.1 – Визначення підходів науковців при формуванні предмета дослідження

Джерело: розроблено автором

Для того, щоб подальші дослідження мали ґрунтовно проаналізовану теоретичну вітчизняну та закордонну базу, а також містили спеціальний практичний аналіз проблем з якими стикають правоохоронці, наприклад при формуванні документообігу чи у процесі затримання наркозлочинців, варто komponувати всі зазначені вище підходи. Відтак, наукові доробки будуть містити практико орієнтований характер та будуть сприяти удосконаленню нор-

мативного поля у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, враховуючи особливості вітчизняного законодавства.

Отже, історія міжнародного контролю за обігом наркотичних засобів дає уявлення про філософські та практичні основи трьох конвенцій про наркотики.

Так, Єдина конвенція об'єднала систему в рамках ООН в один ключовий документ про контроль за наркотиками – інструмент, що представляє компроміси між внутрішніми та економічними інтересами переважно західних країн-виробників наркотиків. Конвенція про психотропні речовини представляла послаблення структури контролю через переважний вплив європейських та північноамериканських фармацевтичних інтересів протягом переговорів. Психотропні речовини матимуть менше обмежень, поки внутрішнє законодавство та добровільний контроль за ініціативою ООН не заповнять прогалини. Віденська конвенція чітко встановила систему міжнародного кримінального законодавства про контроль за наркотиками, яка використовує криміналізацію та покарання для боротьби з глобальним обігом наркотиків.

Ці три конвенції залишають у держав-учасниць певний простір для розробки стратегій контролю над наркотиками, сформованих відповідно до їх конкретних соціально-культурних, політичних та економічних реалій. Проте ця гнучкість явно обмежена всеохоплюючою структурою, заснованою на забороні та криміналізації.

На сьогоднішній день більшість держав світу стикаються з наслідками наркоманії, в Україні замість того, щоб вирішувати як попит - соціально-медичну природу таких проблем, так і пропозицію, уряд однозначно зосередився на останній і намагається зупинити потік наркотичних засобів на свої території.

Вітчизняні і закордонні експерти та науковці присвятили велику кількість праць проблемним аспектам державної політики, вирішення яких у майбутній перспективі призведе до скорочення експорту та імпорту наркотичних засобів, а також створить механізм контролю за соціальною проблемою

виникнення попиту на наркотики у населення. Саме для визначення необхідних елементів подальших досліджень було запропоновано трактування основоположних підходів, які мають використовуватися при формуванні досліджень у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів. Що дасть можливість максимально відобразити як практичні так і теоретичні аспекти проблеми пов'язаної із наркозлочинністю.

1.2 Міжнародна історично-правова характеристика правопорушень вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Неповнолітні є важливими зацікавленими сторонами у системі державної політики щодо протидії вживання та розповсюдження наркотичних засобів. Так, питання наркозалежних неповнолітніх вирішуються на державному рівні, така політика спрямована на швидке реагування при підвищенні кількості злочинів вчиненими неповнолітніми щодо обігу наркотичних засобів у суспільстві, і саме молоді люди часто перебувають у центрі уваги політичних рішень щодо наркотиків. Існує ряд ініціатив, спрямованих на краще розуміння особливостей вживання наркотиків серед молоді. Однак аналіз думок та ідей щодо програм та заходів контролю, спрямованих на зменшення шкоди, спричиненої вживанням наркотичних засобів, на сьогоднішній день є обмеженим. Як і у всіх сферах державної політики, достатня консультація з усіма відповідними зацікавленими сторонами є важливою частиною процесу ефективного формування заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

Важливо долучати неповнолітніх у політичний процес з метою кращого розуміння їх ідей та думок щодо державної політики, особливо щодо політичних реакцій, які їх стосуються. Цей принцип набуває підтримки на міжнародному рівні. Наприклад, стаття 12 Конвенції ООН про права дитини (далі – Конвенція) гарантує неповнолітнім право на участь у прийнятті рішень [42]. У Великобританії в національних стратегіях держави прямо зазначено, що «з

молодими людьми слід проконсультуватися щодо того, що, швидше за все, може змінити ситуацію» [12]. Такі втручання та отримані результати, спрямовані на покращення ситуації пов'язаної зі скороченням рівня розповсюдження наркотичних засобів у суспільстві, і тому важливо прагнути зрозуміти погляди неповнолітніх на механізми вирішення такої проблеми.

Слід також зазначити, що Конвенція виокремлюється серед основних договорів ООН про права людини, встановлюючи право людини на захист від наркотиків. Стаття 33 передбачає, що «Держави-учасниці вживають усіх належних заходів, включаючи законодавчі, адміністративні, соціальні та освітні заходи, щоб захистити дітей від незаконного вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, як це визначено у відповідних міжнародних договорах, та запобігти використанню дітей у незаконному виробництві та торгівлі такими речовинами» [88, с.76].

Аналізуючи дану статтю Конвенції слід зазначити два моменти; поперше, стаття 33 містить два пункти [59]: один, що стосується вживання наркотиків, а другий - щодо участі у торгівлі наркотиками. По-друге, Конвенція статтею 33 пов'язана з трьома конвенціями ООН про контроль за наркотиками, які були детально розглянуті нами раніше. Це відповідні міжнародні договори, на які посилається це положення. У свою чергу, преамбула Віденської конвенції викладає, обґрунтовуючи наступні положення, глибоке занепокоєння держав-учасниць щодо того, що «неповнолітні використовуються у багатьох країнах світу як ринок споживачів наркотичних засобів та з метою незаконного виробництва, розповсюдження та торгівлі наркотичними засобами та психотропними речовинами, що тягне за собою небезпеку незліченної сили тяжіння». Це говорить про проблеми вживання наркотиків та залучення неповнолітніх до торгівлі ними. Конвенція та система контролю за наркотиками має на меті обов'язкову послідовність дій, відтак, держави зобов'язані захищати дітей від наркотичних засобів та одночасні зобов'язання певним чином контролювати ці наркотики.

Ланцюг постачання наркотиків перешкоджає неповнолітнім на кожному етапі - від виробництва до використання. Їм завдають шкоди через вживання наркотиків, наркотичну залежність батьків, насильство, пов'язане з наркотичними засобами, експлуатацію торгівлі людьми та низку інших способів [48].

Проте важливо зазначити, що неповнолітні мають право на захист від вживання чи розповсюдження наркотиків. Важливим є те, що держави роблять для реалізації цього права, і на відміну від багатьох інших сфер прав дитини, реалізація статті 33 вимагає дій у правовій та політичній сфері, яка давно характеризується значними ризиками у галузі прав людини [58].

За словами європейського експерта з прав людини, який спеціалізується на захисті осіб які постраждали від вживання наркотичних засобів, закон «за своєю суттю є генеалогічним ... Минуле, яке ще далеко не зникло, постійно відновлюється як джерело або раціоналізація теперішніх зобов'язань» [59]. Цей коментар стосується розвитку міжнародної системи контролю за наркотиками та прав дитини, щоб поставити запитання про витоки права дитини на захист від наркотиків та як ця історія може вплинути на сучасне розуміння правових норм. Це стимулює критично замислитися не лише про конвенції що регулюють питання наркотиків, а й про роль прав дитини стосовно політики щодо наркотиків. Він робить висновок щодо того, чи може телеологічний підхід до статті 33 виявити напруженість між, як видається, взаємодоповнюючими режимами.

Історія розвитку міжнародного режиму контролю за наркотиками досліджувалась у різний час та з різних навчальних дисциплін [31]. Жодне з цих досліджень не було чітко зосереджене на дітях чи неповнолітніх; справді, більшість взагалі не зосереджуються на них, а натомість зосереджуються на основних рушіях створення механізмів боротьби із обігом наркотичних засобів.

З іншого боку, незважаючи на те, що у ХХ столітті існувало чимало формулювань розвитку прав дитини, історії визнання права дитини на захист

від наркотиків у міжнародному праві не приділялося достатньої уваги [33]. Тому система контролю та захисту прав дитини є важливою прогалиною в існуючій літературі. Тож пропонуємо представити деякі спостереження, над якими необхідно замислитися, розглядаючи питання про те, як сьогодні піти до права дитини та неповнолітнього на захист від наркотиків.

Незважаючи на те, що зазначене питання має багату історію, проте варто звернути увагу на результати Шанхайської комісії з опію, яка відбулася у 1909 році. Така комісія широко визнана генезисом міжнародного контролю за наркотиками. Під час розгляду справи нідерландська делегація запропонувала включити заборону продажу опіуму дітям до остаточних резолюцій комісії [72]. Але британський делегат сформував радикальну відповідь та зауважив, що така заборона повинна бути прийнята урядом кожної цивілізованої країни [63]. Іншими словами, це було занадто очевидно, щоб вимагати включення такої заборони, як форму нової міжнародної норми. Врешті-решт, комісія надалі не згадувала неповнолітніх у своїх резолюціях, а Конвенція про Опіум 1912 року, зосередила увагу лише на торгівлі та поставках наркотичних засобів та психотропних речовин.

Міжнародне зобов'язання, яке полягає у захисті неповнолітніх від вживання та розповсюдження наркотичних засобів не було узгоджено ще протягом 80 років. Як зазначає Вірджинія Беррідж, ще у 1860-х роках у Великобританії «саме дозування дітей першим привернуло увагу інтересів громадського здоров'я». У той час більшість смертей від отруєння опіумом були серед маленьких дітей, особливо немовлят до року [7]. У Канаді Закон про наркотики та опійні наркотики прийнятий у 1911 році став відповіддю як на рекомендації Шанхайської комісії, так і на «кокаїнову паніку, ініційовану Монреальським товариством допомоги дітям» [10]. Але рівень такого занепокоєння ще не був достатнім для міжнародної уваги.

У 1919 році Лізі Націй було доручено мандати, що стосуються як опію (та інших наркотиків), так і захисту дітей згідно зі статтею 23 пакту Ліги Націй. У 1925 та 1931 роках було прийнято дві основні міжнародні конвенції

про наркотики [66]. У цих конвенціях не згадуються діти, неповнолітні та молодь; вони трапляються лише в договорах меншого обсягу, прийнятих у ті ж роки, і стосуються заборони продажу опіуму та куріння на територіях окремих держав [2].

У 1936 році Ліга Націй прийняла договір про торгівлю наркотиками, але він не набув популярності [13]. У ньому також пропущене згадування про дітей, на відміну від аналога, Віденської конвенції, прийнятої понад 50 років потому.

У 1924 році Ліга прийняла Декларацію про права дитини, яку в міжнародному праві часто розглядають як народження прав дитини. Це був короткий документ, що містив п'ять основних елементів, тому не характеризував подробиці конкретних соціальних питань [14]. Навіть незважаючи на це, більш детальні проекти цієї декларації, що стосувалися різних аспектів щодо захисту прав та свобод дітей та неповнолітніх, також не включали питання боротьби зі вживанням такими наркотичних засобів [34].

Відтак, слід зробити висновок, що за весь період існування ні Комітет з питань захисту дітей, ні Консультативний комітет по опіуму не акцентували увагу на необхідних заходах для скорочення кількості наркотичних засобів серед неповнолітніх [71].

Після Другої світової війни питання пов'язані із наркотиками та соціальні мандати Ліги були передані ООН за допомогою Хартії, разом з новим напрямом прав людини. Нова Генеральна Асамблея акцентувала увагу наркотичних засобів та дітей з перших сесій. Наприклад, у 1946 році було створено ЮНІСЕФ та Комісію з наркотичних засобів, але ці питання залишались осторонь. Ще три протоколи про наркотичні засоби були прийняті під егідою ООН у 1946, 1948 та 1953 роках [72], проте жоден із них не стосувався дітей або неповнолітніх.

У 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини. Тепер цей документ був розширеним і набагато більшим, ніж документ, орієнтований на права людини [73]. Однак у той час основна увага приділялася контролю над

наркотиками в ООН: змішані угоди про наркотики потребували консолідації, а ідея Єдиної конвенції про наркотичні засоби була запропонована наприкінці 1940-х років. Після десятиліття переговорів та трьох основних проектів Єдина конвенція була прийнята в 1961 р. Діти не були основними предметами проекту та не фігурували в остаточному тексті. Справді, питання, що стосуються споживачів наркотиків будь-якого віку, були рідкісними під час переговорів [35 **Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Єдина конвенція залишається основним договором міжнародного контролю за наркотиками; наступні договори ґрунтуються на ньому, і національні закони усіх держав світу про наркотичні засоби моделюються на ній.

До кінця 1960-х років синтетичні наркотики стали основною проблемою ООН, і були виявлені слабкі сторони Єдиної конвенції. На відміну від Єдиної конвенції, переговори про угоди 1971 та 1972 років включали обговорення загрози наркотичних засобів для неповнолітніх, хоча й побічно. Дійсно, саме в цей час ми бачимо, як діти вперше вступають у наркологічну дипломатію. Перша резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Загроза наркотиків для дітей» була прийнята в 1971 році [37].

Протягом 1980-х років ми спостерігаємо паралельний розвиток Конвенції та Віденської конвенції. У 1979 році до 20-ї річниці Декларації прав дитини була створена робоча група Комісії з прав людини, яка розпочала розробку нової Конвенції про права дитини. Китай представив перший проект положення, що стосується наркотиків, у 1982 році, але на той час він не обговорювався [6].

Перший проект Віденської конвенції був поданий у 1984 році, і в його преамбулі зазначена загроза для молоді – наркотики та торгівля людьми є злочином проти людства. Того року було прийнято Декларацію про контроль за незаконним обігом наркотиків та зловживанням наркотичними засобами, що знову акцентує увагу на проблемах молоді. Стаття 33 була остаточно прийнята з дуже незначним обговоренням або дискусіями порівняно з багатьма іншими статтями договору.

Так, вище нами був викладений детальний аналіз міжнародного історико - правового регулювання протидії незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх, але з нього ми можемо зробити деякі зауваження, щоб стимулювати дискусію навколо статті 33 Конвенції та її зв'язку із законодавством та державною політикою щодо протидії розповсюдження наркотичних засобів.

По-перше, одночасне складання проекту Конвенції та Віденської конвенції ілюструє політичне середовище, з якого виникло право на захист від вживання наркотичних засобів. Як стверджувалося раніше, концепція наркотиків як загрози для дітей вперше з'являється в міжнародному дискурсі в 1971 році. Більшість людей, що працювали у сфері наркополітики, визнають важливість того року, адже тогочасний президент оголосив наркотики громадським ворогом номер один та сприяв початку «війни з наркотиками».

У наступні роки товарообіг наркотичних засобів лише збільшувався, а загроза вживання наркотиків неповнолітніми ставала ще актуальнішою. Так, до кінця 1980-х років, коли були прийняті Конвенція та Віденська конвенція, війна з наркотиками набули широкого розголосу та розвитку. Саме на цьому етапі законодавство про контроль за обігом наркотичних засобів та права дитини вперше розглядаються на міжнародній арені у формі нових зобов'язань, передбачених договором про наркотики, та нових прав людини.

По-друге, захист дітей був фактичним виправданням системи, яка вже давно існувала, і приводом для посилення її суворості, адже ситуація зі вживання наркотиків серед молоді з часом лише погіршувалася, а кількість неповнолітніх які вживала наркотичні засоби на регулярній основі підвищувалася в геометричній прогресії.

Такий стан речей, акцентував увагу на важливому питанні про ефективність діючого, на той час, контролю за обігом наркотичних засобів при функціонуючим правам дитини, орієнтованих на захист від наркотиків. Зрештою, деякі держави-учасниці Конвенції не ратифікували конвенцію про наркотики. Деякі цілком можуть засудити її ефективність та доречність у майбутньому,

хоча Конвенція створює зобов'язання, незалежні від конвенцій про наркотики.

Це призводить до третього спостереження, яке фокусується на тому, що хоча наркотики й увійшли до міжнародного права прав людини через те, що справедливо визнані віхою у розвитку прав дитини, проте це, мабуть, було зроблено з невеликим обговоренням тому, що на практиці означало, що діти мають право людини на захист від наркотичних засобів. Тим часом неповнолітні увійшли до міжнародного законодавства про контроль за обігом наркотичних засобів на підставі найзагальнішого на сьогоднішній день договору про боротьбу з наркотиками, що характеризується особливими умовами.

Незважаючи на свою очевидну узгодженість, Конвенція про захист прав людини та наркотики є різними видами законів. Перший – це документ про права. Останнім запровадили систему контролю над ринком збуту наркотичних засобів та транснаціональне кримінальне право з дуже малою увагою до прав людини. Випадок підбурювання неповнолітніх до вживання та торгівлі наркотиками ілюструє важливість цієї основної різниці. При складанні проекту Конвенції підбурювання до участі в торгівлі наркотичними засобами було відхилено, але приблизно в той час воно було включено до Віденської конвенції. По суті, було простіше та ефективніше включити міру, що підвищує чітку свободу вираження поглядів, проблем та інші юридичні аспекти у договорі, який розробники знали, містять елементи, що можуть бути неконституційними для деяких держав, ніж у тій, що зосереджені на захисті прав людини.

Таке зближення різних видів законів може мати такі наслідки: контроль за наркотичними засобами може бути спрямований на захист прав дітей і пом'якшений ним, або права дитини можуть бути спрямовані більше на контроль за наркотиками та прирівнятися до нього. Це відображає неузгодженість між неурядовими організаціями та дослідниками щодо статті 33. Деякі вважають Конвенцію важливою перевіркою державних дій у сфері контролю за обігом та торгівлею наркотиками [10]. Інші вважають це підтвердженням

прав дитини, що функціонують в існуючому апараті контролю за наркотиками, з одночасним розвитком Віденська конвенція та Конвенція надають підтримку такій точці зору [128].

З огляду на ризики прав людини, пов'язані з контролем над наркотиками, це є серйозною дискусією для вчених та захисників прав дитини. Захист дітей від наркотиків буде здійснюватися в контексті політики щодо наркотиків, а не якоїсь абстрактної сфери реалізації прав дитини. Якщо право на захист від наркотиків - це лише відбиток прав дитини на існуючій політиці щодо наркотичних засобів, то стаття 33 Конвенції, безперечно, є частиною ризику щодо прав людини, представленого міжнародними законами про контроль за торгівлею та обігом наркотичних засобів.

Отже, міжнародна система контролю за наркотиками є прикладом того, що минуле розглядалося як раціоналізація поточних зобов'язань. Відтак, історія боротьби є давньою, проте така система була розроблена без урахування проблеми вживання наркотичних засобів неповнолітніми, тоді як Конвенція була розроблена саме через різницю у підходах, необхідних для захисту прав дітей, та проблем, з якими вони стикаються.

Так, на сьогоднішній день неповнолітня особа має позитивне право на захист від наркотиків, погоджене 196 державами-учасницями. Саме тому урядами таких країн мають бути вжиті належні, ефективні заходи на шляху у запобіганні використанню дітей у незаконному обігу наркотичних засобів.

1.3 Стан, динаміка, особливості та оцінка перспектив зростання правопорушень вчинених неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Незаконне вживання психоактивних наркотиків небезпечно для здоров'я людей та суспільства. Це викликає зміни у поведінці, емоційному стані та може спричинити важкі психологічні розлади. Також це підриває соціальну структуру громади. Завдяки своїй дії на мозок наркотичні засоби здатні

викликати залежність, що призводить до втрати інтересу до багатьох сфер життя. Наркотики перебувають під національним та міжнародним контролем для запобігання негативним наслідкам для здоров'я та соціальних наслідків зловживання наркотиками.

Залежність від наркотиків має величезні витрати для суспільства з точки зору прямих і непрямих наслідків для здоров'я та соціальних наслідків [114]:

- людські та фінансові ресурси, втрачені через зловживання у процесі навчання чи на робочому місці;
- дорожньо-транспортні аварії, пов'язані зі зловживанням наркотичних засобів;
- витрати на охорону здоров'я, пов'язані із захворюваннями, що розвиваються у зв'язку з наркотичною залежністю (ВІЛ, гепатит та інші захворювання, включаючи психічні розлади);
- соціальні проблеми, включаючи злочини, пов'язані з наркотиками, та смертність від передозування.

Більшість цих витрат важко визначити кількісно, але кілька доступних досліджень вказують на те, що існує пряма кореляція.

За останні 25 років одним з найбільш видимих негативних наслідків наркоманії є поширення ВІЛ / СНІДу, і, за підрахунками, понад 10% усіх ВІЛ-інфекцій у всьому світі пов'язані з використанням інфікованого обладнання для ін'єкцій наркотиків, з них частка постраждалих неповнолітніх сягає 3% [112, с.101]. Якщо виключити Африку на південь від Сахари та Карибського басейну, цей рівень споживачів ін'єкційних наркотиків зростає до 30-40% серед хворих на ВІЛ-інфекцію [112, с.112]. Серед споживачів ін'єкційних наркотиків рівень зараження гепатитом подекуди навіть вищий, ніж ВІЛ.

Незважаючи на масштаб проблеми та величезні витрати, пов'язані зі зловживанням наркотичних засобів, у багатьох країнах спеціалізовані служби недоступні або, якщо вони є – мало функціональні. Споживачам наркотиків

існує низка перешкод у доступі до ефективних послуг, частково через стигму та дискримінацію щодо тих, хто зловживає наркотичними засобами та є ВІЛ-позитивним.

Враховуючи те, що лікувальні та реабілітаційні втручання розширюються (як про це повідомляють держави-члени ООН за допомогою опитувальника), вони все ще значно нижчі за необхідну кількість та якість. Детоксикація залишається найпоширенішим втручанням, причому замісне лікування є найменш охопленим у більшості регіонів. Втручання з метою зменшення несприятливих наслідків для здоров'я та соціальних наслідків зловживання наркотиками зафіксували значне зростання на світовому рівні і перевершили лікувальні та реабілітаційні заходи за обсягами підзвітних заходів. У деяких регіонах ця тенденція, як видається, пов'язана із зусиллями щодо запобігання поширенню ВІЛ та інших інфекцій серед споживачів ін'єкційних наркотиків [137]. Однак дуже мало держав повідомили, що вони забезпечують комплексний набір заходів з профілактики та догляду за ВІЛ / СНІДом, і ще менше повідомляють про високий рівень охоплення.

П'ять видів захворюваності та смертності як основних проявів шкоди здоров'ю пов'язані із незаконним вживанням наркотиків [131]:

- передозування;
- інша травма;
- незаразні фізичні захворювання;
- психічні розлади;
- інфекційне захворювання.

Оцінка тягаря захворювань, що поєднує роки життя, втрачені внаслідок передчасної смертності, та часткові роки життя, втрачені внаслідок інвалідності, свідчать про те, що заборонені наркотики посідали восьме місце серед причин захворювань, смерті та інвалідності у розвинених регіонах світу. З метою важливих наслідки для державної політики можна отримати з сучасних наукових знань про зв'язок між вживанням наркотиків та їх шкодою.

По-перше, як клас наркотиків, так і схема введення впливають на індивідуальні та соціальні результати. Опіоїди, кокаїн та амфетаміни спричиняють більший ризик, особливо під час ін'єкцій. Інші наркотики, такі як каннабіс та екстазі, несуть менший ризик, хоча їх вживає значно більша кількість громадян, зокрема велика кількість неповнолітніх [112].

Загалом вживання ін'єкційних наркотиків становить особливий ризик смертності, а також інші важкі наслідки для здоров'я. Другий висновок полягає в тому, що багато шкідливих наслідків не є повністю невід'ємними для властивостей препарату, а натомість пов'язані з фізичним та соціальним середовищем, в якому відбувається вживання наркотиків.

Відтак, враховуючи те, що дослідження зорієнтоване на вживання наркотичних засобів неповнолітніми, то необхідно визначити, що це є особи до 18 років, тобто до того моменту поки вони не є дієздатними особами, згідно чинного законодавства.

Люди використовують наркотичні речовини для задоволення потреби або для виконання певної функції. Наркотик може задовольнити певні потреби або бажання через його наслідки (включаючи полегшення болю та приємні почуття) або через символіку, пов'язану з його вживанням (наприклад, почуття бунту чи почуття належності). Усі рішення щодо вживання речовин передбачають зважування вигоди та ризиків, сприйнятих людиною. Неповнолітні вживають речовини з тих самих причин, як і дорослі (для зняття стресу або підвищення задоволення); однак, існують деякі причини використання, які виникають із потреб, особливо пов'язаних з розвитком підлітків [136].

Неповнолітні можуть вживати наркотики, брати участь у вирощуванні або виробництві наркотиків або бути кур'єрами. Існує багато факторів на особистому, мікро (сім'ї, у школах та однолітках) та макро (соціально-економічному та фізичному середовищі) рівнях, взаємодія яких може зробити молодих людей більш уразливими до вживання наркотичних речовин [75].

Більшість досліджень показує, що ранній (12–14 років) та пізній (15–18 років) підлітковий вік є критичним періодом ризику для початку вживання

наркотичних речовин [88]. Багато молодих людей вживають наркотики, щоб впоратися із соціальними та психологічними проблемами можуть відчувати на різних етапах свого розвитку від підліткового віку до молодого зрілого віку (починаючи від потреби почуватись добре чи просто спілкуватися, закінчуючи особистими та соціальними дезадаптаціями) [98].

Джерела мотивації включають бажання ризикувати, демонструвати самостійність і незалежність, розвивати цінності, відмінні від батьківського та суспільного авторитету, сигналізувати про входження до групи однолітків, шукати нові та захоплюючі враження та задовольняти цікавість [116].

На молодь також може сильно впливати їхнє сприйняття того, наскільки поширеним є вживання наркотичних речовин. Наприклад, якщо друзі неповнолітнього вживають наркотичні речовини, або якщо існує думка, що це роблять інші в тих самих соціальних мережах, ця молода людина, швидше за все, зробить той самий вибір. Рішення щодо вживання речовин також пов'язані із сприйняттям ризику, пов'язаного з певним наркотиком [50].

Ставлення та переконання підлітків щодо вживання речовин та ризику, як правило, швидко змінюються, при цьому рівень толерантності зростає в міру розвитку підліткового віку. Неповнолітні у більшій мірі, ніж доросла людина, як правило, мінімізують ризики, пов'язані зі вживанням наркотичних речовин, причому тенденція є більш вираженою серед неповнолітніх хлопців, ніж серед неповнолітніх дівчат [149].

З огляду на дедалі більшу прийнятність вживання наркотичних речовин у багатьох регіонах, легку доступність наркотичних речовин та різноманітні проблеми, пов'язані з розвитком підлітків, усіх неповнолітніх потрібно розглядати вразливими до проблем вживання наркотичних речовин [93]. Будь-яке вживання наркотичних речовин, очевидно, створює потенційний ризик. Навіть одиничний досвід вживання наркотиків або схема так званого експериментального вживання може призвести до серйозних проблем, таких як передозування, нещасний випадок або, у випадку незаконних наркотиків, кримінальне переслідування.

Постійне інтенсивне вживання однієї або кількох речовин збільшує ймовірність нанесення шкоди на життя та здоров'я неповнолітнього. Широкий спектр проблем, про які повідомляють молоді люди, включає погіршення сімейних відносин, погіршення успішності в школі, небажані та незахищені сексуальні дії, нещасні випадки, насильство, неприємності з владою та підвищений ризик ВІЛ [44]. Деякі молоді люди, які займаються вживанням важких наркотичних речовин, продовжуватимуть робити це у дорослому віці та матимуть різні довготривалі проблеми зі здоров'ям та соціальними проблемами.

Для того, щоб контекстуалізувати думки неповнолітніх, важливо розуміти тенденції та закономірності вживання наркотичних речовин неповнолітніми у світі. Існує цілий ряд опитувань, які дають відносно всебічне розуміння вживання наркотичних речовин серед цієї групи. Найавторитетніші джерела інформації походять із великих, регулярно збираних опитувань населення, таких як Національне опитування домогосподарств щодо стратегій боротьби з наркотиками, яке є загальним опитуванням населення [37].

Останнє опитування зазначеної організації, серед учнів американських шкіл проведене у 2016 році повідомило про збільшення поширеності вживання наркотиків протягом усього життя з 15% у 2014 році до 24% у 2016 році. Вважаємо, що частину цього збільшення загального вживання наркотиків можна пояснити додаванням питань щодо нових психоактивних речовин [15].

Десята частина опитаних учнів у 2016 році ствердили, що 13% вживали наркотичні засоби за останній місяць, порівняно з 6% у 2014 році. Так, саме канабіс був найбільш вживаним наркотиком серед неповнолітніх віком від 11 до 15 років [1].

Відтак, слід зауважити, що лише дуже мала кількість осіб до 15 років вступають на лікування через вживання заборонених наркотичних речовин. Щодо ситуації зі станом та динамікою вживання наркотичних засобів серед неповнолітніх у країнах ЄС, то у 2015 році 17 держав-членів та Туреччина

повідомили, що близько 3300 клієнтів у віці до 15 років вступають на лікування від наркотиків, що становить близько 1% від усіх клієнтів, що вживають наркотики [15].

У більшості європейських країн менше 1% споживачів наркотиків не досягли 15-річного віку, а в семи країнах ця частка становить від 1% до 2%. Лише в Румунії вищий показник - 3% споживачів наркотиків у віці до 15 років, але загальний показник у цьому випадку низький [36].

У період між 1999 і 2015 роками кількість молодих до 15 років, які повідомили про вживання наркотиків у Європі, суттєво зросла (приблизно з 1 000 до приблизно 30000) [36]. Однак, оскільки це збільшення відбулося значною мірою через різке зростання потреб у лікуванні у Сполученому Королівстві, дані не можна сприймати як ознаку загальної тенденції до зростання серед цієї вікової групи в Європі.

Країнами, які повідомляють про нетривіальну кількість клієнтів до 15 років, які перебувають на лікуванні від вживання наркотиків, є Німеччина, Ірландія, Іспанія, Франція, Італія та Великобританія; а Німеччина, Італія та Великобританія повідомляють про деяких споживачів опіоїдів серед клієнтів віком до 15 років [31].

Розподіл статі серед клієнтів наркотиків свідчить про більшу частку дівчат у наймолодшій віковій групі: серед клієнтів віком до 15 років на кожну дівчинку припадає 2,5 хлопчика, тоді як серед клієнтів старше 19 років статеве співвідношення становить 4,1 до 1 [18].

Це може бути пов'язано з кількома факторами: зменшення розриву між чоловіками та жінками в соціальній поведінці, включаючи вживання наркотиків; той факт, що молодих дівчат може ввести вживання наркотиків старший партнер чоловічої статі; затримка психосоціального розвитку серед хлопчиків порівняно з дівчатами; роль, яку відігравали психіатричні супутні захворювання або попередні розлади раніше в дитинстві.

У 2016 році було проведено додатковий збір даних про дітей віком до 15 років, які вступають на лікування від наркотиків у Болгарії, Німеччині, Ірландії, Латвії, Словаччині, Великобританії та Туреччині [15].

Як повідомлялося, у цих країнах у 2015 році на лікування пройшло 2739 дітей. Більшість випадків траплялося у Великобританії (80%) та, меншою мірою, у Німеччині (14%); інші країни внесли свій внесок лише в декількох випадках [36].

Дуже молоді споживачі наркотиків потрапляють на лікування переважно за направленням суду, сім'ї чи соціальних служб. Соціальні служби відіграють важливу роль у направленні на лікування серед неповнолітніх, які можуть зазнати надзвичайно проблемних сімейних та соціальних умов та вступити в контакт з іншими соціальними або медичними службами з інших причин, крім вживання наркотиків (наприклад, проблеми в сім'ї та школі, інші правопорушення).

Інші наслідки вживання наркотиків, такі як інфекційні захворювання та смерть, пов'язана з наркотиками, здаються дуже рідкісними серед неповнолітніх, частково через їх коротку наркокар'єру. У 2015 році було зареєстровано 18 смертей, пов'язаних із наркотиками, серед неповнолітніх, що становить 0,2% від загальної кількості смертей, пов'язаних із наркотиками в Європі [36].

Хоча можливо, що деякі випадки смертності від наркотиків у цій віковій групі не повідомляються як такі, низька кількість, навіть у країнах, де можна припустити, що повідомлення про смертність від наркотиків є дуже ретельною.

Говорячи про аналогічну ситуацію в Україні слід зауважити, за даними Дитячого фонду ООН, яка кожні чотири роки проводить опитування неповнолітніх щодо вживання ними алкоголю, тютюну та наркотичних засобів, визначила, що 50% українських підлітків викурили сигарети, 86% повідомили про вживання алкоголю, а 18% вживали заборонені наркотики – підкреслюється у звіті. Звіт був розроблений за результатами сьомої хвили збору да-

них опитування серед підлітків, проведеного в рамках міжнародного дослідницького проекту «Проект європейського обстеження алкоголю та інших наркотиків» [28].

Безперервність опитування дозволяє простежити динаміку та ключові тенденції вживання речовин та поширеності наркоманії серед неповнолітніх. Так, частка неповнолітніх, які вживали заборонені наркотики, становить 18%, тоді як кількість дівчат-підлітків, які вживали наркотики, зросла в 1,5 рази порівняно з 2015 роком (з 12,7% у 2015 році до 18,1% у 2019 році).

Окрім вживання речовин, дослідження також охоплює залежність від соціальних мереж та проблему знущань у школах. Дані звіту за 2019 рік демонструють, що більше половини респондентів-підлітків витрачають понад чотири години на день на діяльність у соціальних мережах.

Так, за даними опитування 18% опитаних неповнолітніх принаймні один раз протягом життя вживали будь-які заборонені наркотики; 8,7% пробували конопель, тоді як 9,2% використовували інгалятори для інтоксикації [28].

Існує кілька факторів, які могли вплинути на цю тенденцію до підвищення, включаючи можливість того, що вона відображала історичне збільшення поширення наркотичних засобів у світі загалом [127]. Однак останнім часом є свідчення того, що кількість неповнолітніх, які вживають наркотики, почала збільшуватися, тому нещодавнє зменшення кількості молодих людей, які звертаються до лікувальних послуг, може не відображати фактичний стан речей [135].

Загальний аналіз ситуації, щодо рівня вживання неповнолітніми наркотичних засобів у світі є помірним, вважаємо що такий стан речей можливий через ряд причин, зокрема:

- поширеність вживання наркотиків серед неповнолітніх, як правило, низька;
- навіть якщо неповнолітні вживають наркотики, то воно ще не переросло у проблематичне вживання;

- доступність лікувальних центрів, спрямованих на неповнолітніх, є низькою;
- доступ до лікування ускладнений, особливо для маргіналізованих груп.
- деякі неповнолітні з проблемами вживання наркотиків, а також з іншими супутніми проблемами можуть бути зафіксовані в реєстрах соціальних служб, хоча їх проблеми з наркотиками залишаються незафіксованими;
- дані щодо вживання наркотиків серед неповнолітніх можуть недооцінюватися з міркувань конфіденційності та анонімності.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

2.1 Поняття, види та особливості адміністративно-правових заходів із протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Вживання незаконних психоактивних речовин є звичним явищем у багатьох частинах світу. Якщо досвід минулого століття може слугувати орієнтиром, у майбутньому багато країн стикатимуться з періодичними «епідеміями» наркотиків, що супроводжуватимуться агресивними кампаніями щодо їх придушення. У багатьох інших країнах продовження «ендемичного» (тобто регулярного та широко розповсюдженого) вживання наркотиків створить різноманітні політичні відповіді.

Сучасна політика щодо наркотиків складає три широкі сфери: програми запобігання вживанню наркотиків, послуги, що допомагають споживачам важких наркотиків змінити свою поведінку та програми контролю над поставками, включаючи позбавлення волі, весь такий перелік є заходами, які вживаються урядом та відповідними організаціями для протидії поширенню вживання наркотичних засобів [89, с.86].

Спектр політичних відповідей означає, що не існує єдиного підходу до політики щодо наркотиків, який би працював на всі часи та для всіх країн. Кримінальні санкції, заборона на наркотики, спеціалізоване лікування наркотиків, навчання в школі, програми управління рецептами для наркозалежних та багато інших стратегій та заходів - все це частина реагування суспільства на проблеми з наркотиками.

Загалом концепції громадського здоров'я є важливим засобом організації суспільних реакцій на зловживання наркотиками, головним чином тому,

що здоров'я населення, яке постраждало від зловживання наркотичними засобами, вимагає координації контролю над пропозицією та скорочення попиту шляхом розробки ефективних заходів для максимізації протидії поширенню наркотичних засобів, зокрема і серед неповнолітніх.

Так, регулювання заходів протидії масштабному розповсюдженню наркотичних засобів серед неповнолітніх здійснюється виконавчою та двома іншими гілками влади, тобто функціонує за допомогою встановлених порядків, процедур і процесів.

Виконавча влада займається не лише правоохоронною діяльністю, а й законотворенням. Але правозастосування в системі виконавчої влади є досить складним, багаторівневим і складеним структурованим явищем [55]. Тому існує безліч запитань, щодо необхідності розгляду адміністративно-правових заходів лише як частину або елемент адміністративної нормотворчості (законотворчості); чи варто обмежитися думкою, що адміністративно-правові заходи є частиною діяльності адміністративного процесу; або чи можуть адміністративно-правові заходи загально прийнятого порядку, встановлюватися адміністративно-процесуальним законодавством при здійсненні будь-якого виду діяльності в системі виконання виконавчої влади та державного управління.

Звичайно, відповіді на поставлені питання вже сьогодні можна знайти у спеціальній юридичній літературі [115, 120]. Законодавчі органи різних країн уже зробили вибір щодо розуміння та значення адміністративно-правових заходів у протидії незаконного обігу наркотичних засобів. У багатьох країнах або закони про адміністративно-правові заходи були прийняті, або відповідні законопроекти лише розглядаються.

Адміністративно-правові заходи (у науковій літературі їх часто називають «позитивними адміністративно-правовими заходами»), їх правове регулювання (головним чином їхня юридична якість та доступність) мають прямий вплив на здійснення прав і свобод неповнолітніх [89, с.103]. Такі суб'єкти в будь-якому випадку беруть участь у різноманітних відносинах з

державними та муніципальними органами, оскільки адміністративно-правові заходи є досить різноманітними та широко розповсюдженими.

В даний час значна увага приділяється проблемам адміністративно-правових заходів та їх позитивним аспектам в науці адміністративного права. Інтерес до таких заходів виник у середині шістдесятих років минулого століття в ході дискусії щодо суті, меж, невід'ємних частин адміністративних заходів, їх статусу в радянських, а згодом і в російських нормативно-правових нормах [52]. У силу особливих політичних причин, що існували в радянський період історії нашої країни, багато категорій адміністративного права та заходів були доповнені чужим змістом, а їх поступова еволюція була перервана [145]. Це в більшій мірі вплинуло на адміністративно-правові заходи, а саме через політичну кон'юнктуру початковий зміст категорії було спотворено та доповнено іншим змістом. Заперечення можливості суперечки між державою та громадянином у радянському суспільстві, забуття адміністративної юстиції спричинило, на наш погляд, певні теоретичні та практичні ускладнення у сфері адміністративних заходів.

В сучасних умовах неможливо говорити про адміністративно-правові заходи протидії незаконному поширенню та вживанню наркотичних засобів неповнолітніми без урахування важливості та необхідності такої роботи, юридичного формулювання та юридичної легітимації.

Як би їх не розуміли в теорії адміністративного права та практиці державного управління, адміністративно-праві заходи пов'язані зі створенням спеціального правопорядку з виконанням певних управлінських дій або прийняттям відповідних адміністративних рішень [107]. Отже, необхідно розглядати адміністративно-правові заходи як найважливіший адміністративно-правовий інститут, який логічно вписується в структуру адміністративно-правового регулювання протидії незаконному обігу наркотичних засобів неповнолітніми.

Відтак, вживання наркотиків у ранньому віці може вплинути на розвиток, а діти та молодь, які вживають наркотики, мають більший ризик нашко-

дити здоров'ю. Крім того, загальновідомо, що початок вживання наркотиків у підлітковому віці може призвести до більш тривалого вживання та залежності легше, ніж розпочинання в зрілому віці [89, с.56]. Таким чином, існує твердження щодо важливості профілактики та відповідних цілеспрямованих заходів для неповнолітніх з метою протидії вживають та незаконного розповсюдження наркотичних засобів. Крім того, всі погоджуються з тим, що слід боротися з експлуатацією дітей організованими злочинними групами в торгівлі наркотиками, і що насильство, пов'язане з наркотичними засобами, надзвичайно шкодить неповнолітнім.

Однак занадто часто загроза для неповнолітніх, яку представляють наркотичні засоби, просто заявляється без достатньої перевірки доцільності та ефективності заходів, вжитих для їх протидії, що заважає підзвітній оцінці та обговорення ефективності та доцільності обраної політики. Незважаючи на те, що існує багато позитивних програм та настанов, на основі яких можна повчитися, не можна не помітити, що багато стратегій протидії «світовій проблемі наркотиків» мали задокументовані негативні наслідки для неповнолітніх. Слід також визнати важливі прогалини у розумінні вживання наркотиків, шкоди, пов'язаної з наркотиками, та участі неповнолітніх у торгівлі наркотичними засобами.

Останніми роками наука про наркоманію формувалася як допомога для розробки ефективних адміністративно-правових заходів протидії незаконному виробництву, зберіганню та реалізації наркотичних засобів неповнолітніми [137]. Наукові докази щодо варіантів заходів походять із різноманітних методів дослідження та методів вимірювання, починаючи від знань сформованих на теорії та рандомізованих клінічних випробувань програм профілактики і закінчуючи «природними експериментами», які оцінюють вплив нових заходів на вживання психотропних речовин неповнолітніми. У таблиці 2.1 перераховані основні заходи протидії розповсюдженню наркотичних засобів серед неповнолітніх відповідно до їх конкретних та загальних цілей

Таблиця 2.1 – Адміністративно-правові заходи з контролю за наркотиками, класифіковані за їх цілями

	Конкретні цілі	Загальні цілі
Профілактика	Шкільні програми профілактики наркотиків, кампанії в засобах масової інформації, зменшення доступу неповнолітніх до наркотичних засобів за допомогою поліцейських	Зміна ставлення, поліпшення медичної грамотності та запобігання вживанню наркотиків
Послуги для споживачів наркотиків	Замісна терапія опіатами (метадон і бупренорфін), консультування, терапевтичні спільноти, примусова абстиненція шляхом нагляду / умовно-дострокового звільнення, програми обміну голки, групи однолітків	Зменшити кількість злочинів та смертність від передозування, запобігти поширенню інфекції вірусу імунодефіциту людини, лікувати психічні розлади
Контроль над поставками	Заарештовані торговці / дилери, змушують постачальників працювати неефективно	Підтримка ціни на високому рівні та зменшуючи доступність
Режими, що відпускаються за рецептом	Регулювати фармацевтичні компанії, фармацевтів та лікарі	Дозвіл споживати психоактивні речовини з затвердженими цілями, заборона використовувати їх у не затверджених цілях
Кримінальні санкції	Збільшити покарання за зберігання та вживання наркотиків.	Визначити вживання наркотиків; запобігати нормалізації та контагіозному поширенню вживання наркотиків
	Зменшити покарання за деякі види вживання наркотиків (наприклад, конопель)	Запобігання негативним наслідкам криміналізації менш шкідливих форм вживання наркотиків

Джерело: складено автором на основі [121, 139, 131, 89]

Серед безлічі досліджень шкільних, освітніх та громадських профілактичних програм, які є частиною адміністративно-правових заходів орієнтованих на скорочення розвитку наркотичних засобів серед неповнолітніх є докази того, що деякі підходи можуть відкласти початок вживання наркотиків чи взагалі уникнути цього [143]. Слід зазначити, що такі програми не зосереджуються виключно чи конкретно на вживанні наркотиків. Швидше, їх метою є поліпшення поведінки та соціальних навичок щодо наркотиків неповнолітніми. Ці програми також демонструють більш широкий ефект, а ось суто дидактичні програми профілактики та деякі найбільш широко використовувани заходи, такі як Програма освіти з протидії зловживанню наркотиками,

не мають жодних доказів ефективності, незалежно від того, здійснюються вони через засоби масової інформації, в громаді чи класі.

Економічний аналіз показує, що профілактичні програми є економічно ефективними, оскільки вони відносно недорогі, і навіть незначні зміни в показниках протидії розповсюдження та вживання наркотичних засобів неповнолітніми є цінним результатом впровадження такого виду адміністративно-правових заходів [11]. Уряд, як правило, не спрямовує великий потік грошових коштів у фінансування таких заходів і в середньому вони отримують невелику віддачу, проте навіть невелика кількість таких програм сприяє скороченню частки неповнолітніх, які захочуть продовжити наркозалежний шлях чи почати його.

Наступний адміністративно-правовий захід – це заходи медичних та соціальних служб для зменшення шкоди, пов'язаної з наркотиками, шляхом сприяння утриманню неповнолітніх, зменшення кількості або частоти вживання ними наркотичних засобів, мінімізації прямої шкоди від вживання наркотиків та зміни поведінки, шкідливої для споживачів наркотиків та суспільства в цілому, таких як ризикова поведінка вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ), передозування наркотиками та злочинна діяльність [32]. Серед найбільш ретельно оцінюваних програм є втручання, орієнтоване переважно на споживачів героїну та інших опіоїдів.

Політика окремих країн помітно відрізняється у своїх системах послуг, які формуються з точки зору їх доступності, координації та економічної ефективності та ступеню примусовості. Якісні програми лікування досягають кращих результатів [9]. Сприяння покращенню якості послуг для неповнолітніх є головною проблемою для менеджерів систем, і деякі з найбільш широко застосовуваних методів (наприклад, перевірка якості) мають обмежені докази ефективності. Показники ефективності процесу здаються найбільш перспективним підходом, але вони не реалізують весь свій потенціал. Наука поки що не визначила більш чіткіший варіант того, які проксимальні результати прогнозують довгострокові зміни в поведінці споживачів наркотиків. Полі-

тики, які думають і діють на системному рівні, і спираються на нові доказові дані про природу та вплив систем мають набагато більшу ймовірність внести значний внесок у покращення проблем наркотиків як на рівні індивідумів, так і на рівні населення [8].

Заходи контролю над поставками наркотичних засобів зосереджені на виробництві, розповсюдженні та продажу незаконних психоактивних речовин і включають програми альтернативного розвитку в країнах виробників, контроль хімічних речовин-попередників, що використовуються для виробництва певних наркотиків (наприклад, метамфетамінів), заборону та арешт та ув'язнення наркоторговців на всіх рівнях. Втручання в контроль за поживанням поглинають основну частину витрат на контроль за наркотиками в більшості країн, проте факти, що підтверджують ці заходи, є слабкими, частково тому, що існуючі оцінки не демонструють впливу ні на пропозицію, ні на ціну наркотичних засобів на ринку [53].

Існує кілька причин, чому підходи до контролю поставок не мають великого впливу [89, с. 169]. По-перше, немає жодних доказів того, що сприяння альтернативному розвитку як частині глобальної стратегії контролю за наркотиками має помітний вплив на використання в основних країнах-споживачах.

По-друге, епізодичний успіх втручань, що знаходяться далеко за ланцюгом розподілу (знищення врожаю, заборона розповсюдження, контроль за попередниками), не можна повторювати послідовно, оскільки література пропонує лише факти, коли такі заходи можуть досягти помітних зрушень на ринку обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх.

По-третє, що стосується покарання дилерів високого рівня, те, що існує мало доказів, свідчить про те, що повернення до цілей політики у сфері наркотиків може зменшуватися через тривалі періоди ув'язнення. Нарешті, місцевий або вуличний рівень правозастосування, орієнтований вже саме на неповнолітніх, не є життєздатною стратегією зменшення вживання наркотиків, просто тому, що кількість роздрібних продавців настільки велика, що переке-

риває можливості системи кримінального судочинства щодо виконання покарань. Швидше за все, його основними наслідками може бути контроль за шкодою, пов'язаною з ринками збуту наркотичних засобів, заохочення зацікавлених до контактів із постачальниками послуг та вираження морального обурення багатьох людей, які живуть у цих громадах.

Також варто зауважити і той факт, що вже давно існує інтерес до можливих переваг зменшення або скасування кримінальних покарань за зберігання невеликої кількості наркотиків для особистого користування на підставі як пропорційності, так і політики, орієнтованої на ефективність [130]. Зростаюча кількість юрисдикцій, національних та субнаціональних, зробила такі зміни щодо конопель. Кілька країн зняли кримінальне покарання за зберігання невеликої кількості всіх заборонених наркотиків. Більшість програм декриміналізації передбачають заміну цивільних покарань кримінальними покараннями за злочини за володіння, зберігаючи при цьому повну формальну заборону. Це може збільшити попит, зменшивши стримуючий ефект закону.

Оцінки таких змін свідчать про те, що декриміналізація мало впливає на поширеність вживання конопель [92]. Голландську систему кав'ярень, де канабіс фактично є юридично доступним для дорослих, важко систематично оцінювати, але показники вживання конопель в Нідерландах суттєво не відрізняються від інших західноєвропейських країн. Однак ці ставки різко зросли серед неповнолітніх після того, як система кав'ярень стала більш комерційно досконалою завдяки кращій рекламі в той період, коли ставки вживання конопель не зростали в більшості інших західних країн. Що стосується декриміналізації чи криміналізації, що впливає на інші наркотики, існують описові оцінки Чехії [61] та Португалії [147]. Як правило, споживання наркотиків у Чехії не зменшилось, коли зберігання наркотичних засобів було криміналізовано, а споживання наркотиків та проблеми зменшились, ніж зросли в Португалії після декриміналізації.

Висновки, які можна зробити з цієї проаналізованої літератури, багато дискутується (зокрема, в рамках авторської групи «Наркотична політика та

суспільне благо»). Баланс наявних доказів полягає в тому, що скасування або зменшення кримінальних покарань за володіння не призводить до значного збільшення використання. Зокрема, щодо конопель існує низка випадків, коли не було виміряно змін у споживанні внаслідок такої зміни політики.

Проте, варто також зауважити, що дослідження обмежене у чотирьох значеннях:

- майже все походить з розвинутих країн;
- більшість доказів стосуються лише конопель;
- є лише обмежені докази щодо наслідків змін у протилежному напрямку, а саме декриміналізація або посилення правозастосування проти користувачів;
- дослідження, як правило, не є методологічно сильними.

Невід'ємним заходом адміністративно-правового характеру є також контроль за легальним продажем психоактивних речовин. Відтак, існує надзвичайна різниця у наявності психоактивних препаратів, що відпускаються за рецептом, причому більшість вживаних за рецептом наркотиків зосереджені в розвинених країнах. Різноманітні заходи спрямовані на запобігання зловживанням, таким як «купівля за рецептом» та відхилення психофармацевтичних препаратів від медичної та аптечної систем. Наявні дані свідчать про те, що режими призначення рецептів впливають на поведінку лікарів, хоча часто призводять до медичного лікування [130Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

Існують деякі випадки корисного впливу на несприятливі наслідки від посилення рецептурного режиму. Ціна може використовуватися для спрямування попиту між двома лікарськими засобами, які замінюють один одного, переміщуючи попит від препарату з більш несприятливими наслідками до менш ризикованої альтернативи.

А ось, щодо поради лікарів щодо призначення лікарських засобів, за відсутності регуляторних заходів, скоріше, мають обмежений ефект, якщо тільки поради не стосуються нових та серйозних побічних ефектів та не мо-

жуть бути призначені альтернативні ліки. Перенесення призначеного препарату до спеціального реєстру рецептів, разом із рекомендаціями, що обмежують призначення рецептів, зазвичай зменшує призначення цього препарату. Підводячи підсумок, розвиток потужної аптечної системи може обмежити незаконне перенаправлення ліків, що відпускаються за рецептом, але в країнах з дуже високим попитом на психофармацевтичні препарати такі системи не змогли запобігти періодичним епідеміям зловживання наркотиками, що відпускаються за рецептом, особливо серед неповнолітніх.

Тож, для одних країн проблема наркотиків визначається в першу чергу з точки зору вживання наркотиків у країні, тоді як для інших торгівля іншими країнами є основним способом, яким незаконні наркотики завдають шкоди національному здоров'ю та безпеці держави. Наприклад, з 2006 року в Мексиці відбулося величезне зростання кількості вбивств, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, і проблема наркотиків часто визначається з точки зору цієї епідемії насильницьких смертей. З іншого боку, Сполучене Королівство стурбоване насамперед високими показниками залежного вживання героїну та кокаїну [130]. Тож не дивно, що політика щодо наркотиків відрізняється між країнами як за зовнішнім виглядом, так і за змістом.

Деякі країни трактують наркотики в першу чергу як проблему для правоохоронних органів чи військових та надають велику увагу зусиллям щодо боротьби з торгівлею людьми; інші зосереджують свої зусилля насамперед на профілактиці та освіті, допомозі залежним споживачам наркотиків та зменшенню несприятливих наслідків вживання наркотиків.

Наприклад, Нігерія ставить політику щодо наркотиків насамперед у сферу зовнішньої політики, тоді як для Швеції це аспект соціальної політики. Ці розбіжності між країнами відображають різницю у ставленні до самого вживання наркотиків, прав людини та ролі уряду [132]. Це також відображає природу та історію національних проблем наркотиків, ширшу політичну структуру країни та різницю способів впливу наркотичних засобів на країну.

Отже, в результаті проведеного аналізу заходів адміністративно-правового характеру протидії незаконному обігу наркотичних засобів, зокрема серед неповнолітніх варто визнати, що шкільні, сімейні та громадські програми профілактики мають сукупно не вагомий вплив, значення якого різному оцінюватимуть окремі зацікавлені сторони. Існує лише поміркована підтримка сімейних програм чи програм управління класом, особливо тих, які спрямовані на покращення загальної поведінки та соціальних навичок, а не конкретно впливають на вживання наркотиків. Широкі та теоретичні програми профілактики, які спрямовані на всі аспекти життя підлітка, є більш перспективними, ніж суто дидактичні програми, що проводяться в класі, засобах масової інформації чи громаді.

Також у суперечках щодо наркотичної політики в багатьох країнах домінують хибні дихотомії, які можуть ввести в оману осіб, що формують політику протидії незаконному обігу наркотичних засобів неповнолітніми, щодо діапазону законних варіантів та їх очікуваних наслідків. Підходи правоохоронних та медичних служб сприяють виконанню місії іншого, оскільки, коли правоохоронні органи сприяють охороні здоров'я населення (наприклад, поліцейські попереджають користувачів про небезпечно велику кількість наркотиків у неповнолітніх), а медичні служби посилюють дотримання закону (наприклад, коли лікування призводить до зменшення кількості злочинів неповнолітніх). Крім того, спрямування на споживання наркотиків саме по собі та на шкоду, заподіяну ними, не є суперечливими стратегіями, оскільки зменшення шкоди може призвести до зберігання, тоді як послуги зі зберігання можуть призвести до зменшення шкоди.

Таким чином, було визначено адміністративно-правові заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, які б направляли на вдосконалення контролю над постачаннями та правоохоронними діями щодо неповнолітніх. Проте, в сучасних реаліях прослідковується відсутність ретельного вивчення примусових заходів, заборони обігу, ув'язнення та пов'язаних із ними захо-

дів, що створює серйозну перешкоду для ефективного застосування цих адміністративно-правових норм.

2.2 Система законодавства щодо застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Немає сумнівів щодо існування певних специфічних особливостей наркоманії серед неповнолітніх, залежно від традиції цієї проблеми, географічного положення країни, наркополітики, продажу наркотичних засобів або психотропних речовин та культурного чинника. У Україні існує заборона на вживання наркотичних засобів або психотропних речовин, репресивні правові методи, домінуюче положення марихуани та амфетаміноподібних наркотиків, надходження наркотичних засобів або психотропних речовин через кордони держав як для дієздатних громадян так і для неповнолітніх осіб. Також існують, наприклад, функціонування злочинних груп, які постачають на ринок нелегальні наркотики, психотропні речовини та прекурсори, необхідність лікування утриманців, соціальні та економічні витрати, функціонування спеціальних підрозділів поліції у сфері контролю та протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, потрапляння наркоторговців у середовище молоді шкільного віку [60, с. 10].

Крім того, при розробці та впровадженні заходів адміністративно-правового регулювання з питань наркотиків в Україні порушується проблема щодо відсутності ефективної координації дій суб'єктів, що забезпечують ефективне функціонування таких заходів, і чіткого розподілу відповідальності, неналежного оволодіння новими методами виявлення незаконних наркотиків, зокрема за допомогою комп'ютерних мереж.

Складний механізм заходів адміністративно-правового регулювання протидії незаконному обігу наркотичних засобів вчиненими неповнолітніми щодо наркотиків включає економічні, організаційні, правові, політичні та мо-

тиваційні аспекти [41, с. 111]. Нормативно-правова база в галузі дослідження включає нормативно-правове забезпечення: закони, укази Верховної Ради України, укази Президента України, укази та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також методичні рекомендації, інструкції, та ін.) [110, с. 11].

У цих документах незаконне вживання наркотиків визначається як споживання ін'єкційних наркотиків або регулярне вживання героїну, кокаїну та / або амфетаміну. Це визначення може також включати інші опіоїди, включаючи саморобні наркотики. Вживання полінаркотиків слід відрізнити вище перелічених, оскільки воно описує часте вживання більше однієї речовини протягом визначеного періоду [4].

У 1980-х роках розповсюдження наркоманії в Україні стало справжньою епідемією, саме тоді наркотики поширюються не тільки серед дорослих осіб, а вживати та реалізувати наркотичні засоби починають і неповнолітні, тоді як наркополітика України продовжувала слідувати підходу радянського періоду [133 **Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Це визначалося двома важливими факторами:

- 1) нова ринкова економіка створила нові можливості для торговців наркотичними засобами та послабила зовнішній контроль;
- 2) система охорони здоров'я була серйозно пошкоджена новими соціальними та економічними умовами та не змогла забезпечити відповідність новим умовам соціального середовища.

Наркоманія розглядалася не як соціальна проблема, а скоріше як окремі факти девіантної поведінки, яка є нетиповою для соціалістичного суспільства.

Так, 90-ті роки ознаменувалися стрімким зростанням споживання наркотиків в Україні. Кількість осіб, офіційно зареєстрованих як залежні від наркотиків у Наркологічному реєстрі, зросла з 2 506 у 1968 році до 79 919 у 2001 році, серед них частка неповнолітніх сягала від 3 до 7% у різні періоди. Загальна кількість злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків в Україні, зросла з 6 злочинів у 1971 р. До понад 58 000 випадків у 2002 році. У

цей період також активізувалися порушення норм чинного законодавства у сфері незаконного обігу наркотичних засобів неповнолітніми [93].

Вітчизняна політика щодо наркотиків базувалася на конвенціях ООН 1961, 1971 та 1988 роках. Після прийняття незалежності України у 1991 році, було прийнято низку документів, які перевизначили національну політику щодо наркотиків та стратегію боротьби з наркотиками, зокрема серед неповнолітніх.

Ці документи були розроблені як реакція на прогалини, які визнала держава, і мали на меті реформувати український підхід до боротьби із наркоманією та незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Було визнано, що відсутність координації та консолідації державних зусиль та посилення вживання наркотичних засобів та психотропних речовин у немедичних цілях створюють пряму загрозу національній безпеці.

Основними документами були Постанова Кабінетів Міністрів України від 04.06.2003 № 877 «Про затвердження реалізації державної політики у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2003-2010 роки» 15 та «Концепція державної політики у сфері протидії наркоманії, протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2010 р. № 1808 [83].

Однак Концепція відповідала репресивному підходу минулого, з акцентом на скороченні пропозиції наркотиків та на численних обмеженнях щодо доступу до наркотичних засобів для цілей лікування. Крім того, було затверджено низку законодавчих документів, які регулювали наркотики та визначали умови вживання наркотичних засобів у фармакологічній промисловості та як лікарський засіб.

Основними документами були:

1) Закон України «Про обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в Україні» від 15.02.1995 р. № 60/95 ВР, оновлений 01.01.2008 р [65];

2) Закон України «Про лікарські засоби» від 04.04.96 р. № 22/96 ВР [67];

3) Закон України «Про заходи проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів та їх зловживання» від 15.02.95 р. № 63/95 [65].

Однак фактично політика щодо наркотиків все ще мала обмежувальний характер. Наприклад, згідно з вищезазначеним Законом України від 15.02.1995 р. № 60/95, всі медичні заклади повинні були отримати спеціальну ліцензію на вживання наркотичних засобів у своїй звичайній практиці. Цей закон також обмежив використання наркотичних засобів у медичних цілях, дозволяючи вживання наркотиків лише у готових до вживання формах (таблетки, ампули), а також забороняючи зміну дозування в клініках та використання рідкого метадону.

Відповідно до закону «Про міліцію» від 25.12.90 р. № 4, поліція уповноважена «виявляти та повідомляти заклади охорони здоров'я про стан здоров'я осіб, які перебувають у групі СНІД/ВІЛ інфікованих, та приводити таких осіб, а також пацієнтам із венеричними захворюваннями, хронічним алкоголізмом та наркоманами, які вживають наркотики, для обов'язкового обстеження та лікування» [68].

Однак часто повідомлялося, що дії міліції виходять за рамки повноважень, наданих їм законом. Серед передбачуваних порушень прав людини, скоєних українською поліцією, були незаконні зупинки та затримання осіб, що вживають наркотики, їх побиття та вимагання грошей [146, 144, 140].

З моменту здобуття Україною незалежності Верховна Рада декриміналізувала вживання наркотиків - тоді як незаконне виготовлення, придбання, зберігання, транспортування або передача наркотичних засобів, психотроп-

них речовин або їх аналогів, навіть для особистих цілей, все ще залишається предметом кримінального покарання.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ) № 188 від 01.08.2000 р. Оновлено Постановою № 634 від 29.07.2010 р. (далі – Постанова № 634) [74] свідчить, що законодавство, пов'язане з наркотиками, стало жорсткішим шляхом видання нових норм та квоти на наркотичні засоби. Постанова мала на меті посилити контроль за незаконним обігом наркотиків та кож вступили в силу поправки, які значно знизили законодавчий поріг «малих», «великих» та «надвеликих» кількостей деяких видів незаконних наркотиків, у тому числі тих, які найчастіше вживаються неповнолітніми в Україні (опіоїди, конопля).

Якщо кількість наркотиків перевищує межу, визначену як «малу» кількість, зазвичай порушується кримінальна справа. Результатом цього закону стало те, що ймовірність покарання за перенесення ацетильованого опію зросла у 20 разів, тоді як для макової соломи вона зросла у п'ять разів.

Виходячи з досвіду застосування правоохоронних заходів в інших країнах, прогнозуємо, що Постанова № 634 може мати такі наслідки:

- більший рівень ув'язнення за дрібні наркотики призведе до подальшої перенаселеності і без того напруженої в'язничної системи України, а згодом призведе до вищої поширеності інфекційних захворювань, таких як ВІЛ, гепатит та туберкульоз;
- більш сувора кримінальна відповідальність спонукатиме людей, які вживають наркотичні засоби, важко охопленою групою медичними та соціальними службами, підриваючи профілактику, догляд та лікування ВІЛ, лікування наркозалежності та інші життєво важливі послуги;
- притягнення до кримінальної відповідальності та ув'язнення значно більшої кількості дрібних порушників наркотиків зменшить здатність системи кримінального судочинства боротися з більш серйозними правопорушеннями та обов'язково збільшить державні витрати за рахунок інших національних пріоритетів, таких як охорона здоров'я;

– повноваження накладати суворі кримінальні покарання за зберігання дуже невеликої кількості незаконних наркотиків створює значну можливість для корупції серед правоохоронців та судових органів.

Це означає, що Постанова № 634 може мати суттєвий негативний вплив на людей, які мають незаконні наркотики. Будь-кого, кого затримали за зберігання від 0,005 до 1 грама ацетильованого опію або героїну, загрожувало кримінальне переслідування та можливе покарання до 3 років ув'язнення [74]. Такі суворі рівні криміналізації за володіння невеликою кількістю опіодних препаратів широко розглядаються як такі, що ставлять під загрозу виконання програм зменшення шкоди, включаючи програми обміну голки, підриваючи профілактику ВІЛ, і можуть призвести до сплеску захворюваності на ВІЛ через неможливість користуватися цими послугами .

У вересні 2011 року окружний адміністративний суд м. Києва відхилив позов, поданий Міжнародним альянсом з ВІЛ / СНІД в Україні, про визнання недійсними положень наказу Міністерства охорони здоров'я про затвердження таких порогів. Згідно із судовими документами Альянсу, ці положення суттєво перешкоджали їх зусиллям з питань щодо профілактики ВІЛ.

Таким чином, після змін між 4 кварталом 2010 року та 2 кварталом 2011 року кількість зібраних голки, зменшилась через страх кримінального переслідування за незаконне зберігання наркотиків, що підвищує ймовірність сплеску нових випадків ВІЛ в країні.

Відповідно до вищезазначеного Закону України «Про заходи проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів та їх нецільового використання», для вирішення проблем боротьби з незаконним вживанням наркотиків, політика України щодо наркотиків забезпечує такі заходи:

- 1) медичний огляд та тестування осіб, зокрема неповнолітніх, які зловживають наркотиками або психотропними речовинами;
- 2) добровільне лікування людей із наркоманією.

Цей закон гарантує, що особа може отримати, на її прохання, анонімне лікування від наркотичної залежності. Однак інформація про таке лікування може бути надана правоохоронним органам у разі порушення кримінального чи адміністративного провадження проти цієї особи.

Для того, щоб мотивувати людей, що вживають наркотики, проходити лікування, уряд бере на себе зобов'язання оплатити їх медичне обстеження, тестування або лікування, але не гарантує ніяких додаткових медичних послуг. Для того, щоб змінити поведінку вживання наркотиків, уряд з допомогою уповноважених представників міліції насильно приводить осіб, які ухиляються від медичного огляду чи тестування, до наркологічного закладу. Крім того, лікування наркотиками передбачає госпіталізацію до визначеного спеціалізованого закладу охорони здоров'я.

Уряд змушує лікарні отримувати ліцензію на проведення термінового добровільного та примусового лікування споживачів наркотиків. Роблячи це, уряд гарантує, що у випадку добровільного чи примусового лікування, наркозалежна особа, зокрема і повнолітня, отримуватиме якісну медичну допомогу.

Суворий контроль медичних працівників за порушеннями законодавства про наркотики призвів до обмеженого доступу до наркотичних анальгетиків (знеболюючих препаратів) для пацієнтів із больовим синдромом. За даними Міжнародної ради з контролю за наркотиками України, споживання контрольованих анальгетиків для лікування на душу населення в Україні було в 100 разів менше, ніж у Німеччині чи Австрії [4**Помилка! Джерело посилення не знайдено.**].

Однією з проблем є типова ситуація в українському суспільстві, коли формальне законодавство та його імплементація не співпадають між собою. Дуже часто дії міліції ґрунтуються не на офіційних правилах, а на власних думках щодо споживачів наркотиків та їх так званого злочинного характеру та чинять на них додатковий тиск.

Відповідно до Наказу від 16.06.1998 р. № 158/417 «Про затвердження медичного огляду та медичного обстеження осіб, які зловживають наркотиками або психотропними речовинами» [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**], держава розробила «Настанови щодо виявлення та реєстрації осіб, які незаконно вживають наркотики або психотропні речовини» та «Порядок медичного обстеження та тестування осіб, які зловживають наркотиками чи психотропними речовинами». Ця політика регулює питання реєстрації, медичного обстеження та тестування осіб, які вживають наркотики в державних закладах охорони здоров'я.

Згідно з настановами, людина, яка вживає наркотики, має право на медичну допомогу, соціальні послуги, рівень життя, необхідний для підтримання її здоров'я, якісну медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, варіанти лікування відповідно до її рекомендацій, а також адекватний заклад охорони здоров'я, точну та своєчасну інформацію про його здоров'я та про існуючі та потенційні ризики для здоров'я інших людей; та правовий захист від будь-якої дискримінації, пов'язаної зі станом його здоров'я.

Передумовами застосування примусового поведження є поєднання двох таких умов:

- особа вчинила злочин і засуджена судом;
- у такої особи є медично засвідчена хвороба, яка шкодить здоров'ю інших людей.

Для осіб, які мають право на примусове лікування, слід проводити спеціалізовані заклади охорони здоров'я (наркологічні диспансери). Примусове поведження з споживачами речовин є складним питанням, оскільки положення Кримінального кодексу, що стосуються примусового поведження, є розмитими; тому різні суди можуть тлумачити їх по-різному. Аналіз відповідних положень Кримінального кодексу доводить, що існують суперечливі думки про залежність як про хворобу, яка шкодить здоров'ю інших людей. Зокрема, Кримінальний кодекс стосується наркоманії як психічного розладу,

з одного боку, та як хвороби, що шкодить здоров'ю інших людей, з іншого боку.

Важливо зауважити, що Кримінальний кодекс України передбачає особливий вид звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Примітно, що звільнення від кримінальної відповідальності надається лише за умови, що злочинець добровільно передав наркотики, психотропні речовини або їх аналоги, розкрив джерело придбання цих речовин або співпрацював з поліцією щодо розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

Фізична особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно звернулася до закладу охорони здоров'я та розпочала лікування наркоманії. Розглядаючи питання звільнення фізичної особи від кримінальної відповідальності з цієї причини, суд повинен з'ясувати, чи була ця особа наркозалежною та потребувала відповідного лікування, чи дійсно вона їхала до лікарні та добровільно розпочинала лікування та чи справді мала на меті кинути вживання наркотиків, а не ухилитися від кримінальної відповідальності.

Також чинне вітчизняне законодавство, щоб зменшити злочинну поведінку, пов'язану з наркотиками, передбачає адміністративну відповідальність за незаконне виготовлення, придбання, зберігання, транспортування, відвантаження наркотиків або психотропних речовин у невеликих кількостях без наміру їх продати.

Порядок застосування адміністративної відповідальності регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вживання наркотиків не повинно передбачати будь-яких соціально небезпечних дій. У цьому випадку на таких правопорушників, які вживають наркотики, застосовуються адміністративні санкції (попередження, штрафи, платна конфіскація, конфіскація, позбавлення особливого права, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт).

Також особливої уваги потребує той факт, що Україна регулює право на отримання медичних препаратів від лікаря (в контексті вживання наркотиків) за допомогою ряду політик. Наприклад, 13.05.2013 р. Кабінет Міністрів України своїм Наказом № 333 затвердив «Порядок придбання, транспортування, зберігання, доставки, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я» [99].

Цей Наказ визначає механізм виробництва, зберігання, транспортування, придбання, знищення та доставки ліків у закладах охорони здоров'я, де з числа працівників закладу призначаються відповідальні особи, включаючи доставку ліків пацієнту, який отримує стаціонарну допомогу. Більше того, він описує механізм придбання, зберігання та доставки ліків в аптеках, а також заборону подальшого використання, продажу (доставки) невикористаних залишків ліків, у тому числі для домашнього догляду за пацієнтами.

Підтвердженням є той факт, що в Україні існує проблема розкриття медичної інформації про статус споживачів наркотиків в Україні. Так, існує незаконна практика примушування лікарів надавати поліції медичну інформацію про наркоманів, які проходять наркологічне лікування. Наприклад, Адміністрація Президента України в жовтні 2010 року звернулася до Міністерства внутрішніх справ України з проханням надати їм інформацію про замісну терапію метадоном, включаючи замісну терапію пацієнта, із зазначенням імені, віку та адреси всіх клієнтів Програми. Видано конкретну Інструкцію від 18.01.2011 № 40/2 / 1-106 «Про виявлення осіб, які беруть участь у замісній терапії», яка спрямована на:

- визначення юридичних та фактичних адрес закладів охорони здоров'я, які впроваджують такі фактори, ефективне використання яких сприяє збереженню здоров'я та попереджує його руйнування та кількості людей, які беруть участь у таких програмах;
- опитування всіх пацієнтів, які проходили замісну терапію, та їх родичів.

На виконання згаданих керівних принципів поліція України незаконно вимагала конфіденційні дані всіх пацієнтів програми, включаючи інформацію про їх ВІЛ-статус та психологічний та фізичний стан [140]. Такий інформаційний запит суперечить чинному законодавству України. Як результат, міліцейські дії на певний період паралізували роботу понад 100 ВІЛ-сервісних організацій.

У відповідь на ці протиправні дії національні та міжнародні громадські організації, включаючи Human Rights Watch, звернулись до Уряду України. Однак уряд не надав адекватної відповіді на ці звернення. Нарешті, юридична оцінка проблеми дійшла висновку, що дії міліції в межах Інструкції № 40/2 / 1-106 порушують права осіб, що вживають наркотики.

Загалом в Україні запобігання зловживанню наркотичними речовинами неповнолітніми є невід'ємною частиною навчального процесу в школах і часто орієнтована як на школярів, так і на їх батьків. Наприклад, програма «Сімейні бесіди», яка стосується зловживання алкоголем, реалізується з учнями 7 та 8 класів у десяти регіонах України [76].

Велика кількість державних та приватних установ та організацій бере участь у різних інших профілактичних заходах. Ці заходи мають на меті створити культурне, соціальне, фізичне та економічне середовище, що стримує зловживання наркотиками.

Вживаються законодавчі заходи щодо обмеження наркотичних засобів. Реклама, просування та спонсорство тютюнових виробників тютюнових виробів заборонені. Мережа соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на базі громад надає соціальні послуги та підтримку тим, хто опинився у складних життєвих обставинах.

У 2013 році для пропаганди здорового способу життя молоді Міністерство молоді та спорту провело всеукраїнську інформаційно-профілактичну кампанію «Відповідальність починається з мене!». Метою якої було посилити відповідальність дорослих за допомогу дітей та молоді уникнути вживан-

ня алкоголю, тютюну та наркотиків, також пропагувати здоровий спосіб життя [149].

Міністерство внутрішніх справ також організовує регулярні інформаційні заходи спільно з дирекціями з питань освіти і науки і в основному орієнтоване на дітей та молодь із вразливих сімей, дітей-сиріт та тих, хто живе на вулиці. Основною метою цієї діяльності є зменшення злочинності, зокрема у сфері незаконного обігу наркотичних речовин.

Отже, на наш погляд, адміністративно-правові заходи протидії незаконному обігу наркотичних речовин неповнолітніми в Україні - це правове регулювання організаційно-управлінської діяльності суб'єктів державного управління, спрямоване на забезпечення процесуальних форм реалізації прав та обов'язків об'єктів та суб'єктів правовідносин у сфері контролю обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, протидії незаконному обігу та зловживанню неповнолітніми чинного законодавства.

2.3 Суб'єкти уповноважені застосовувати адміністративно-правові заходи з протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

У сучасному світі неповнолітні є невід'ємною частина суспільства. Іноді вони, здається, володіють безмежною енергією та ентузіазмом, і часто пропонують свіжі точки зору на відповідні проблеми. Завдяки своєму унікальному досвіду, точки зору та життєвої сили молоді люди здатні зробити надзвичайно важливий внесок у життя суспільства.

Неповнолітні також стикається з різними проблемами. Вони ростуть у швидко мінливому середовищі, яке постійно пропонує їм нові знання та відкриття. Вони повинні осмислити це динамічне середовище, одночасно встановлюючи власну унікальну ідентичність. У підлітковому віці молоді люди

стикаються з важким вибором наркотиків, алкоголю, тютюну, а іноді реагують експериментами чи повстаннями проти традиційних джерел влади.

У наші дні зловживання наркотиками стає все більшою тенденцією та відіграє все більшу роль у молодіжній культурі. Зазвичай зв'язане з економічними та соціальними факторами, зловживання наркотиками стає все більш помітним серед неповнолітніх, оскільки наркотики стають дедалі різноманітнішими та доступнішими. Сьогодні існує очевидна потреба в ефективних адміністративно-правових заходах профілактики наркотиків, спрямованих на молодь.

Суб'єктами формування та реалізації адміністративно-правових заходів з протидії незаконному обігу наркотичних засобів вчинених неповнолітніми в Україні є [123, 45]:

- Президент України - його роль полягає у визначенні та формуванні наркополітики та її стратегічних принципів та напрямків реалізації щодо скорочення рівня торгівлі наркотичними речовинами та вживання їх неповнолітніми;
- Верховна Рада України – забезпечує законодавче забезпечення адміністративно-правових заходів щодо наркотиків;
- Кабінет Міністрів України – відповідає за розробку та реалізацію основи політики щодо наркотиків як частини всіх сфер життя суспільства;
- Державна служба з контролю за наркотиками – відповідає за:
 - 1) розробку та реалізацію державної політики у сфері запобігання вживання наркотиків та протидії незаконному обігу;
 - 2) здійснює державний контроль та координує діяльність виконавчої влади в цій галузі;
 - 3) взаємодіє та обмінюється інформацією з міжнародними організаціями;
 - 4) аналізує та оцінює вплив вживання наркотиків неповнолітніми та наркозлочинності на суспільство, на національну економіку та міжнародні відносини, права та свободи людини;

– Національна поліція України – забезпечує заходи проти незаконного обігу наркотиків, проведення профілактики та розкриття злочинів вчинених неповнолітніми;

– Міністерство охорони здоров'я – відповідає за розробку, виробництво, контроль якості та реалізацію медичних препаратів, їх використання в медичній допомозі, а також за профілактику, лікування та реабілітацію неповнолітніх із наркоманією;

– Міністерство освіти, Міністерство соціальних справ та інші центральні органи виконавчої влади – забезпечують практичну реалізацію профілактики зловживання наркотиками та реабілітації для неповнолітніх із наркоманією;

– Заклади охорони здоров'я, реабілітаційні центри – забезпечують лікування від наркотичної залежності серед неповнолітніх, реабілітацію наркозалежних та полегшення болю при хронічних патологічних станах;

– органи місцевого самоврядування – виконують законодавство у сфері наркополітики на підконтрольних територіях;

– міжнародні організації – проводять соціальні та реабілітаційні заходи для неповнолітніх, які постраждали від незаконного виробництва, обігу, реалізації чи споживання наркотичних засобів; взаємодію з органами виконавчої влади щодо розробки ефективних заходів адміністративно-правового регулювання для скорочення кількості неповнолітніх, які вживають наркотики, тощо.

Формування та реалізація адміністративно-правових заходів щодо наркотиків відбувається у співпраці з громадськими, професійними, релігійними асоціаціями, науковими установами, фондами, приватними компаніями та засобами масової інформації.

Суб'єкти формування та реалізації таких заходів забезпечують дотримання прав і свобод людини, передбачених Конституцією України та міжнародно-правовими документами. Розглядаються рекомендації та практика

міжнародних органів, створених відповідно до міжнародних договорів, Європейського суду з прав людини та відповідних комітетів ООН.

Традиційно неповнолітні піддавались програмам профілактики наркотиків у шкільні роки. Школи вважаються ідеальними місцями для спілкування з питань запобігання вживанню наркотиків, оскільки вони є природними місцями для збору неповнолітніх та навчання. На жаль, цей метод профілактики виявився неефективним. Перша проблема полягає в тому, що обмеження програм запобігання вживання наркотиків школами виключає значну кількість молодих людей, серед яких є особи з нерегулярним способом життя, які, можливо, кинули школу та почали працювати.

Крім того, шкільне середовище занадто часто піддається застарілим педагогічним підходам, коли молоді люди повинні пасивно засвоювати уроки життя, які передають їх дорослі начальники. Такий підхід, при якому слухач не може озвучити відповідь лектору, означає, що не відбувається справжнього обміну розумінням, і урок не усвідомлюється слухачем. Це неефективно для молоді, яка шукає визнання як особистості, здатної робити вибір, який впливає на їхнє власне життя. Роз'єднаність ще більше підкреслюється тим фактом, що протягом шкільних років молоді люди починають шукати взірців для наслідування серед своїх однолітків, а не серед своїх учителів чи батьків.

Участь молоді сама по собі є джерелом інформації в програмах профілактики наркотиків. Молоді люди як громадяни та бенефіціари можуть отримати інформацію про їх змінюване ставлення та потреби, їхні погляди на те, що становить якість надання послуг та бар'єри для доступу до цих послуг. Молоді люди можуть розпізнати, які методи корисні для доступу інших до інформації, а які ще потребують вдосконалення. Дехто не знає, що молоді люди знають, чого хочуть. Вони знають, коли служби працюють добре для них, і вони знають, коли інші служби ні. Вони не той тип групи, хто сидить і чекає, коли все впаде їм на коліна. Їм подобається працювати для того, у що вони вірять, і вони процвітають, намагаючись досягти цього. Коли щось не вдається, вони намагаються знайти рішення. Це надзвичайно вигідно для будь-якої

програми, оскільки в наші дні все змінюється. Важко бути в курсі кожного нового терміну, тенденції чи підходу. Гнучкість дозволяє програмам адаптуватися і реагувати на ці типи неминучих змін.

З огляду на те, що неповнолітні завжди намагаються йти в ногу з останніми тенденціями, вони є основним джерелом для того, щоб скористатися сучасною швидкозмінною молодіжною культурою, а отже є чи не найголовнішими суб'єктами адміністративно-правових заходів на локальному рівні. Вони можуть надати громаді інформацію про все, що стосується наркотичних засобів, а отже вони самі по собі є експертами. Неповнолітні є сполучною ланкою між тими, хто займається розробкою адміністративно-правових заходів, і тими, хто хоче знати більше, але, на жаль, їхній вплив та перспективи на програми профілактики часто залишаються поза увагою.

Неповнолітні можуть пропонувати програми та ширші спільноти унікальних знань у галузі боротьби з наркотиками. Вони можуть запропонувати альтернативи, які будуть апелювати до інтересів молодих людей, а не дозволяти розгубленій молоді повірити, що наркотики - це єдиний вибір.

Неповнолітні однаково здатні повідомляти про профілактику наркотиків на основі альтернатив стандартній практиці. Наприклад, програма, створена у Великобританії, надавала можливість студентам брати участь у робочих проектах, що проводяться молоддю. Під час реалізації цих проектів молоді люди співпрацювали зі своїми однолітками та дорослими, щоб створити проект з профілактики наркотиків, який буде представлений учням з інших шкіл області. Деякі проекти включали відео, а інші працювали більш звичним шляхом і створювали дошки оголошень про шкоду від вживання наркотичних засобів неповнолітнім [35].

Неповнолітні, після завершення проекту, акцентували увагу на тому факті, що їхні проекти не мало слоган «Молодь - не вживайте наркотики», а навпаки, вони представляли іншим, що станеться, якщо вони почнуть вживати наркотичні засоби. У цьому відношенні неповнолітні вирішили, що їхній проект має на меті донести повідомлення до того, що вивчення наслідків

вживання наркотиків є набагато кориснішим, ніж просто наказ молоді не вживати наркотики.

Також важливо зауважити, що проекти були розроблені, щоб підкреслити той факт, що хоча неповнолітні в кінцевому підсумку вирішують приймати чи не приймати наркотики, важливо, щоб вони спочатку задумались над фактами та наслідками. Як результат, такий підхід був схвалений серед однолітків та зазначили, що цей спосіб мислення є більш привабливим та надійним, ніж стандартні підходи в класі, які неповнолітні вважають нудними.

Залучення молоді до програм профілактики наркотиків є частиною більш широкого процесу оцінки та представлення інтересів молоді у процесі прийняття рішень щодо заходів адміністративно-правового характеру.

Так, фактом є те, що програми з участю неповнолітніх зосереджуються на важливому, а не на неактуальному. Це надає законності програмі, оскільки вони базуються на реальних потребах, а не на передбачуваних. Це, у свою чергу, також вигідно, оскільки економить ресурси, час та енергію. Створення успіху в програмах профілактики наркоманії зрештою надихне на подальші програми для формування та залучення молоді до активної участі.

Тож, вважаємо за необхідне розглядати неповнолітніх як найкращий суб'єкт впливу на розробку адміністративно-правових заходів вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та найкращий ресурс для розвитку ідей щодо вдосконалення профілактики наркотиків у громадах. Молодь має унікальну та спільну точку зору щодо профілактики та лікування від наркозалежності.

Неповнолітні є не тільки джерелом ідей для первинної профілактики наркотиків, але й на вищому рівні. Третинний рівень профілактики - це втручання при запущеному стані зловживання наркотиками. Основні мета полягає у тому, щоб зупинити або уповільнити прогрес наркоманії, навіть якщо основна умова зберігається. Молоді люди можуть надати справжнє розуміння методів, які ефективніше допомагають їм подолати залежність або труднощі зі зловживанням наркотиками. Наприклад, на міжнародній конференції зі

зменшення шкоди, пов'язаної з наркотиками, організованій ООН, молоді люди наголошували на своїх рекомендаціях щодо лікування наркотиків, серед них були такі рекомендації:

- неповнолітні відчують, що існує величезна різниця між їхніми потребами та послугами, що надаються органами влади;
- неповнолітні наркомани скептичні, загалом, і тому недовірливі та невдоволені до постачальників послуг щодо їх лікування та реабілітації;
- неповнолітні, які постраждали від надмірного вживання наркотичних засобів почуваються незрозумілими, що підвищує їх жорстокість;
- батьки, діти яких є наркозалежними повинні підтримувати своїх дітей та заохочувати їх до реінтеграції. Як альтернатива реабілітації, сімейне середовище є хорошим варіантом для неповнолітніх споживачів наркотичних засобів;
- часові періоди курсу лікування повинні бути різними залежно від індивідуальних потреб неповнолітнього.

Отже, адміністративно-правові заходи протидії незаконному обігу наркотиків серед неповнолітніх є найбільш ефективними, коли у їх розробці беруть молоді люди. На жаль, молодих людей часто зображають безвідповідальними та некомпетентними, і в результаті їх часто виключають із активного залучення до розробки таких заходів. Це виключення шкідливо, оскільки відбиває молодь від серйозного ставлення до профілактичних програм, розширює розрив взаємної недовіри та нерозуміння між молоддю та дорослими та заперечує наркологічні програми тим унікальним елементом, який може забезпечити лише молодь.

Саме тому, нами було визначено основний суб'єкт впливу на розробку адміністративно-правових заходів протидії незаконному розповсюдженню наркотичних засобів серед неповнолітніх саме молодих осіб. Звичайно без виконавчої та законодавчої влади імплементувати напрацювання неповнолітніх щодо боротьби з наркозалежністю серед молоді нереально, проте для того щоб такі заходи були ефективними та збільшували рівень довіри пост-

раждалих від наркотичних засобів до уряду залучення таких суб'єктів є необхідним у майбутній перспективі.

Отже, пора розпочати включати неповнолітніх у програми профілактики наркотиків, адже вони знають свої потреби краще за всіх. Це просто питання дати їм нагоду застосувати ці знання на практиці, щоб створити кращі програми профілактики наркотичної залежності серед неповнолітніх. За умови активного залучення неповнолітніх молодь краще захищається, досягаються кращі результати, реалізуються інноваційні підходи, рішення більш відповідають потребам молоді, а молоді люди вдосконалюють такі важливі навички, як спілкування та співпраця.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУ- ВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ІЗ ПРОТИДІЇ ПРО- ВОПОРУШЕННЯМ ВЧИНЕНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ У СФЕРІ НЕЗА- КОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Позитивний закордонний досвід із правового забезпечення процедур застосування адміністративно-правових заходів з протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Різні дослідження та опитування показали, що взаємодія з наркотиками починається в ранньому віці, і часто триває до зрілого. Відтак, усі держави зацікавлені у захисті неповнолітніх від вживання наркотичних засобів, про це свідчать національні стратегії боротьби з наркотиками розроблені більшістю країн світу. Профілактика є однією з головних цілей, окреслених у кожній стратегії, з сильним акцентом на профілактичні програми в школах та сім'ях. Кампанії засобів масової інформації все частіше включають кампанії, орієнтовані на молодь, з більш надійним та інформативним повідомленням, ніж патерналістське «Просто скажи ні».

У Плані дій ЄС щодо наркотиків на 2017 – 2020 роки також перераховано першу з шести основних цілей як «значно зменшити протягом п'яти років поширеність вживання наркотиків, особливо серед молодих споживачів віком до 18 років» [16].

Відповідно до європейського законодавства, неповнолітній може проходити по справі, щодо порушення законодавства у сфері наркотичних засобів, як [16]:

– неповнолітній як «жертва» наркотиків, завдяки чому зацікавлені сторони цього можуть піддавати їх дії наркотичних засобів, продаючи або даючи їм наркотики; активно заохочуючи їх приймати наркотики; вживати наркотики поблизу них; або використовувати їх як дилерів;

- неповнолітній як торговець наркотиками, коли застосовується кримінальне покарання;
- неповнолітній як споживач наркотиків, згідно з яким кримінальне покарання може застосовуватися, а може і не застосовуватися, а спеціальні програми лікування можуть бути пов'язані із схваленням батьків.

Метою було вивчити, як країни вирішують проблему за допомогою своїх правових рамок, і з'ясувати, чи існує тенденція визначати конкретні правопорушення щодо неповнолітніх або залишати це на розсуд поліції, прокуратури чи судових органів.

Слід зауважити, що це дослідження насамперед офіційного законодавства про наркотики в країнах; через відсутність відповідних дослідницьких ресурсів він може містити лише обмежені уявлення про те, як ці закони виконуються. Одним з перших аспектів, що вийшли з дослідження, були розбіжності в термінології, які використовували різні країни.

Наприклад, неповнолітній віком 13-17 років у Греції, 14-18 років в Австрії, 10-17 років у Великобританії, до 14 років у Латвії та до 21 року у Польщі. Згідно з відповідними правилами ООН, неповнолітнім може бути кожна особа віком до 18 років, або ж «дитина або молода особа, яка за відповідною правовою системою може бути притягнута до відповідальності за правопорушення, відмінним від дорослої особи» [15].

Закони Данії, Ірландії, Нідерландів та Швеції конкретно не називають жодного злочину, пов'язаного з наркотичними засобами, коли неповнолітній буде задіяний як жертва наркотиків. Однак такі правопорушення перераховані в законодавстві близько 16 країн ЄС, яке однозначно має на меті відмовити дорослих будь-яким чином заохочувати чи дозволяти дітям вживати наркотики.

Найчастіше у нормативно-правових актах відображається постачання або продаж наркотичних засобів неповнолітнім, зокрема такі аспекти визначені у 13 із цих країн. Заохочення або спонукання неповнолітніх до зловживання наркотиками є визнаним злочином у восьми з цих країн.

З цих двох правопорушень проведений аналіз максимальних покарань показує, що постачання вважається більш серйозним злочином, ніж підбурювання, у всіх країнах, крім Естонії. Австрія передбачає «надання дозволу» на вживання наркотиків неповнолітніми, Греція акцентує увагу на особах, які «спонукають неповнолітнього вживати» такі речовини, а правопорушення в Бельгії посилюються, «якщо вчинені щодо неповнолітніх». Люксембург вважає, що вживання будь-яких наркотиків у присутності неповнолітніх є кримінальним злочином (хоча використання канабісу не є кримінальним злочином як таким), а в Бельгії це називається обтяжуючими обставинами [4].

Ще одне досить поширене правопорушення може мати наслідки для медичного персоналу, а саме сприяння або введення наркотиків неповнолітнім. Це детально описано в таких країнах як Чехія, Естонія, Німеччина, Мальта та Португалія; це також зазначено в законах Латвії та Польщі, але лише за обставин вжитих проти їх волі та для особистої вигоди, відповідно. Законодавство Литви забороняє примушувати неповнолітнього до наркотиків або звикати до нього іншим чином [117].

Ці ситуації можуть ще більше погіршитись. Польське законодавство визнає, що акт примусу неповнолітнього до вживання наркотиків є більш серйозним, якщо йдеться про вигоду, а закони Німеччини збільшують покарання, якщо дорослий діє на комерційній основі.

Франція, Чехія, Естонія та Словацька Республіка вже застосовують покарання за віктимізацію дітей віком до 18 років, а також збільшують покарання для дорослого, якщо жертва не досягла 15 років. Покарання в Бельгії залежать від трьох вікових груп неповнолітнього; до 12, 12-15 та 16-17 років [51, с.123].

Німеччина, Іспанія, Франція та Португалія юридично визнають правопорушення щодо використання неповнолітнього як дилера. У Чеській Республіці та Словацькій Республіці загальні закони карають використання неповнолітніх у кримінальних цілях.

Закони Греції, Іспанії, Франції, Латвії, Люксембургу, Мальти та Португалії перелічують різні навчальні заклади, спортивні та соціальні заклади як середовище, яке посилює правопорушення, пов'язані з постачанням наркотиків. У Люксембурзі таке середовище навіть посилює злочин за вживання наркотиків, а в Бельгії поліція спеціально керується арештом за зберігання канабісу в школах чи поблизу них, молодіжних клубах, ігрових майданчиках тощо. Латвійське законодавство передбачає кафе чи розважальні заходи у цей список середовищ. У Греції введення наркотиків до шкіл призводить до мінімального покарання у вигляді 15 років ув'язнення.

Однак визначення поняття «околиці» або «поблизу» від школи залишається за суддею у всіх країнах, за винятком Мальти, де покарання зростає, якщо правопорушення мало місце в межах 100 метрів від зазначених закладів. У Німеччині законопроектом 1989 року була зроблена спроба зробити торгівлю наркотиками в школах чи поряд із ними особливо серйозним злочином, але виникли труднощі у визначенні такого злочину. Тим не менше, судові органи все одно можуть трактувати це як особливо серйозну справу. Створення подібного правопорушення також обговорювалося у Великобританії та відхилялося з подібних причин.

Щоб вирішити питання впливу деяких дорослих на дітей, закони Іспанії, Люксембургу та Португалії називають обтяжуючі обставини, які включають зловживання особливими стосунками вчителя та учня для вчинення наркозлочину. У Чехії та Словацькій Республіці на це може поширюватися загальний пункт Кримінального кодексу щодо всіх злочинів, коли дорослий користується залежністю чи послухом іншого.

Законодавством жодної країни не передбачено визначення наркоманії або наркоторгівлі батьків як критерій, за яким слід позбавляти батьківських прав. Це залишається на розгляд глобальніших обставин, пов'язаних з батьківством, що закінчується «нездатністю доглядати», якщо батьки нехтують своїми обов'язками тощо. У Греції закон дозволяє скасування опіки над

дітьми, якщо батьки є злочинцями (а вживання наркотиків є злочином у Греції).

Враховуючи, що постачання наркотичних засобів або володіння ними з метою їх постачання є кримінальним злочином у всіх країнах ЄС, видалося логічним розпочати порівняння з вивчення віку кримінальної відповідальності в країнах. Так, віковий діапазон кримінальної відповідальності неповнолітніх за постачання наркотичних засобів у країнах ЄС відображений у таблиця 3.1.

Таблиця 3.1 – Мінімальний вік притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх за постачання наркотичних засобів у країнах ЄС

Країна	Мінімальний вік притягнення до кримінальної відповідальності
Ірландія	12 років (до 2009 був 7 років)
Великобританія (Англія та Уельс)	10 років
Нідерланди	12 років
Греція, Польща, Франція	13 років
Німеччина, Іспанія, Австрія, Естонія, Латвія	14 років
Данія, Швеція, Чехія, Словаччина	15 років
Литва	16 років (але з 14 років це є правопорушенням)

Джерело: складено автором на основі [15, 4, 83]

У Франції суддя вирішує, чи злочинець несе кримінальну відповідальність чи ні, але перелік доступних покарань збільшується з 13 років. У Греції суд може прийняти рішення про кримінальну відповідальність злочинця старше 13 років. У Литві нормальний вік для кримінальних правопорушень – 16 років, але певні правопорушення визначаються як кримінальні для осіб старше 14 років, включаючи крадіжку наркотичних засобів, наприклад із лікарні. Злочин, пов'язаний з продажем наркотиків, не входить до цього списку, тому теоретично 15-річний неповнолітній може бути кримінально покараний за крадіжку наркотиків, але не за їх продаж. У Латвії вік кримінальної відповідальності становить 14 років, але покарати можна лише за адміністративне

порушення (включаючи зберігання невеликої кількості наркотиків для особистого користування) з 16 років.

Також варто зауважити, що суд може обрати процедуру або покарання для правопорушників старше 16 років у Люксембурзі, Нідерландах та Литві.

Варіант репресивного, а не виховного заходу зростає з віком, хоча і не на рівні покарань дорослих. Коли неповнолітній досяг віку кримінальної відповідальності, такі країни як: Франція, Німеччина, Польща та Швеція спеціально стверджують, що загальний принцип призначення покарання полягає у наданні неповнолітнім освітніх чи соціальних заходів, а не покарань, хоча німецьке законодавство передбачає перебування в центрі утримання молоді до 5, і виключно 10 років у межах доступних заходів.

Грецьке законодавство про наркотичні засоби конкретно передбачає правопорушників віком до 17 років на застосування Кримінального кодексу. Ірландія звільняє неповнолітніх від обов'язкового мінімального покарання у 10 років за зберігання наркотиків на суму понад 12700 євро.

Нідерландська прокуратура видала офіційні вказівки щодо винесення вироку за зберігання визначеної кількості грамів / таблеток для неповнолітніх у віці 15-18 років, та зменшених на третину, якщо вони молодші 15 років, також, якщо такі мають доходи то як такі сплачують штрафні санкції. Словацька Республіка також може штрафувати лише за умови, що неповнолітній має роботу, а в Німеччині виплата (з доходів) може здійснюватися благодійній організації.

Щодо злочину, пов'язаного з торгівлею наркотиками неповнолітніми, законодавство країни різниться залежно від тривалості судимості, яка може бути створена для злочинця. У Франції покарання знімаються при настанні повноліття, такі ж заходи правосуддя існують і в Греції. Інші країни визначають більшу тривалість запису про притягнення до відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів з дня винесення вироку, іноді варіюючи залежно від тяжкості злочину або вироку; Німеччина (5-10 років), Греція (5-8 років для виправних заходів), Ірландія (3 роки), Нідерланди (2-4 роки), Авст-

рія (5 років), Швеція (5-10 років), Естонія (1-10 років), Чехії (0-5 років), Латвії (0-8 років), Литви (до 5 років) [16**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Що стосується батьківської відповідальності за дії дитини, то в більшості країн батьки не можуть бути покарані за такі правопорушення, якщо тільки вони також не вчинили такого правопорушення, у вигляді співучасті. У В Іспанії та Франції батьки можуть нести цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну їх дітьми; це теоретично може бути тоді, якщо їх 17-річна дитина постачає синтетичну таблетку з наркотиками, яка спричиняє смерть іншої людини. У Франції покарання за нехтування дітьми (включаючи дозволяння їм вчинити злочин) передбачає 2 роки в'язниці. Влада Люксембургу може вважати батьків неспроможними піклуватися, якщо їх діти скоюють злочини пов'язаний із наркотиками, також органи влади можуть навіть повідомити роботодавців батьків про їх нездатність доглядати.

Суди Великобританії можуть видати батьківський наказ, щоб змусити батьків тримати своїх дітей під контролем, а у разі порушення такого наказу батьки притягають до кримінальної відповідальності та мають сплатити великий штраф. Аналогічним чином органи влади Ірландії можуть видавати накази про батьківський нагляд.

Також нами було досліджено законодавство ЄС, щодо неповнолітнього як споживача наркотичних засобів, проте не було знайдено законів, які змінювали б відповідальність за віковими групами (крім віку кримінальної відповідальності, про який вже йшлося раніше).

Враховуючи рівень наркоманії, у Німеччині закон містить положення, що стосуються наркозалежних злочинців загалом, які також застосовуватимуться (з відповідними змінами) до неповнолітніх. Ці положення відкладають виконання покарання на користь лікування, компенсуючи тривалість лікування у порівнянні з вироком та умовно призупиняючи решту покарання. У Латвії Закон про права дітей передбачає, що дитині, яка є наркозалежною,

забезпечується обов'язкове спеціальне медичне лікування та реінтеграцію в суспільство.

У більшості країн наркотично залежна дитина може також ініціювати відсторонення від батьків, якщо вони не можуть доглядати за нею, як обговорювалося вище.

Лікування може бути призначене судом у 14 країнах, але на практиці при видачі наказу про примусове лікування враховуватиметься готовність неповнолітньої особи дотримуватися лікування. Це часто відображається в самому законі; згода батьків на лікування (або згода самої неповнолітньої) може бути законодавчо необхідна у 8 країнах VII. У виняткових обставинах суди можуть призначити лікування без згоди, якщо вони вважають, що існує реальна загроза життю або здоров'ю неповнолітнього або інші особи.

Обвинувачення неповнолітнього у вживанні наркотиків або злочині за зберігання наркотиків цілком може призвести до створення протоколу у відповідних країнах, але тип протоколу сильно варіюється. У Данії та Нідерландах судимість не створюватиметься. У Чехії, Естонії, Латвії, Литві та Іспанії буде створено протокол про правопорушення для внутрішніх цілей, аналогічним чином у Франції, Люксембурзі, Австрії, Словацькій Республіці та Швеції буде створено судимість, але доступ до такої інформації обмежується відповідними Міністерствами та поліцейськими службами.

Що стосується допомоги для неповнолітніх, які вживають наркотики, більшість країн перелічують загальну медичну допомогу чи загальну допомогу неповнолітнім, але небагато перелічують спеціальні програми для неповнолітніх, які вчинили протиправні заходи щодо наркотичних засобів. У Великобританії Рада юстиції фінансувала молодіжні групи, які вчинили злочини, для набору наркоманів для оцінки та організації лікування молоді. Нове законодавство дозволить лікування та тестування на наркотики, включаючи тестування на арешт для неповнолітніх віком від 14 років.

У Люксембурзі «Медицини без кордонів», «Молодіжна солідарність» тісно співпрацює з судом у справах неповнолітніх з метою догляду за моло-

дими порушниками законодавства про наркотики. У Нідерландах існує кілька профілактичних та освітніх програм для неповнолітніх. Дві клінічні установи спеціально розроблені для наркозалежних неповнолітніх.

У Німеччині у 2000 році Федеральне міністерство охорони здоров'я запустило пілотну програму «Раннє втручання у споживачів наркотиків першого правопорушення – FreD» у співпраці з вісьмома федеральними землями [117].

Пілотна програма була спрямована конкретно на надання короткотермінової адресної допомоги 14-21-річним підліткам, а також молодим людям у віці до 25 років, які вперше стали злочинцями через споживання нелегальних наркотиків. По-перше, це стосувалося міліції та судів у справах неповнолітніх, які зверталися до осіб, проти яких, відповідно до законодавчих положень, кримінальне провадження може бути припинено. Результати оцінки показали, що зміст та реалізація пропозиції щодо лікування FreD була сприйнята учасниками як «ефективна та корисна». Зараз ця програма використовується в системі підтримки наркоманів у кількох провінціях і буде модифікована для використання в інших установах, таких як школи та університети.

В Греції наразі існує 10 спеціальних програм для молодих споживачів наркотиків, які контролюються Міністерством охорони здоров'я. Вони включають програми консультивання, терапевтичні програми та юридичну підтримку неповнолітніх. Вони не працюють постійно з судовими службами, але співпраця означає, що директор служби інформує прокурора або суд про розвиток неповнолітнього в програмі.

У Латвії державний Центр лікування зловживань наркотиками координує лікування наркотиків для дітей віком до 18 років. Чеська Республіка має примусове лікування у спеціальних закладах для неповнолітніх. Естонська поліція намагатиметься визначити пріоритетом роботу з неповнолітніми в рамках своєї стратегії 2020-2025 років. У Швеції поліція, прокурори та судді проходять спеціальну підготовку щодо роботи з молодими правопорушниками.

Відтак, переважна більшість досліджуваних країн вирішили включити в своє законодавство певні деталізовані положення, спрямовані на захист неповнолітніх від наркотиків. Найпоширенішим із них, причому з найвищим покаранням, було виділення покарання за тих, хто продає або постачає наркотики неповнолітнім, за якими слідує різні інші чітко визначені правопорушення, такі як підбурювання або сприяння неповнолітнім вживати наркотики або використання їх як торгових посередників.

Що стосується молодих порушників законодавства про наркотики, здається, що упередженість щодо освіти та лікування, про яку повідомляють більшість країн, відповідає положенню статті 40 Конвенції про права дитини, вище, що стимулює їх реінтеграцію в суспільство. Що стосується споживачів наркотиків, це підтверджує тенденцію в ЄС щодо утримання під вартою, позбавлення волі та посилення заходів лікування.

Правові системи також визнають необхідність схвалення батьками або неповнолітніми самих заходів лікування, запропонованих для молодих споживачів наркотиків, можливо, після більш успішного лікування дорослих, коли участь має добровільний аспект.

Цікаво відмітити, що значна кількість досліджень вказує на розпад батьківського контролю та сімейної одиниці як на головний фактор збільшення ймовірності злочинності неповнолітніх та причетності до наркотиків. Проте в різних країнах було знайдено небагато положень, які мали на меті змусити батьків нести відповідальність за дії своїх дітей. Потрібні подальші і дуже спеціалізовані дослідження для оцінки ефективності будь-яких таких положень, маючи на увазі політику щодо державного регулювання сімейної одиниці.

3.2 Шляхи удосконалення вітчизняного законодавства щодо застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненими неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів

Актуальність дослідження, щодо вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх зумовлена збільшенням обсягу їх пропозицій та є значним фактором, що спричиняє злочини, які загрожують безпеці людини, суспільства та держави. Також дослідники зазначають, що в Україні відбувся небувалий сплеск вживання наркотиків серед населення, який став надзвичайно небезпечним для суспільства, особливо для молодого покоління, оскільки офіційна кількість споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин зросла у десятки разів. Враховуючи вищевикладене, існує необхідність розробки шляхів удосконалення адміністративно-правових заходів щодо наркотиків в Україні та є актуальним завданням юридичної науки.

Захист дітей регулярно є головним пріоритетом у політичних деклараціях щодо наркотиків, прийнятих в рамках системи ООН. Але якщо до прав і добробуту дітей та молоді слід ставитись серйозно, то Генеральна Асамблея повинна взяти на себе роль глобальної реакції на вживання та торгівлю наркотиками, сприяючи або пом'якшуючи фізичну, соціальну та емоційні шкоди, які зазнають неповнолітні. Орієнтовані на те, щоб вийти за рамки стандартних декларацій, що підтверджують зобов'язання держав захищати дітей, наступні рекомендації сприяють змістовному процесу для кращого розуміння та вжиття конкретних заходів щодо реальних проблем, які стосуються дітей, враховуючи вітчизняні реалії:

Відтак нами було визначено три основні макрорівневі рекомендації, які після імплементації їх у реальний сектор зможуть ефективно притодіяти поширенню вживання наркотичних засобів серед молоді.

По-перше, необхідно забезпечити ясність застосовних стандартів, що лежать в основі дискусій: Конвенції ООН про контроль над наркотиками та

політична декларація 2009 року про наркотики є недостатніми системами для зосередження уваги на неповнолітніх. Не вистачає конкретних викликів, методів чи цілей, що стосуються дітей та молоді, визначених у договорах чи політичній декларації. Більше того, існуючу політику не можна використовувати як основу для оцінки.

Існує широкий спектр міжнародних стандартів, які стосуються неповнолітніх та застосовуються до політики щодо наркотиків. Вони повинні бути чітко узгоджені як система відліку для дебатів, що зосереджуються на успіху чи невдачі національних та міжнародних зусиль. Стаття 33 Конвенції забезпечує точку вступу для застосування таких стандартів, вимагаючи оцінки зусиль держави щодо дотримання прав та ефективності. Ці критерії, у свою чергу, враховують широкий спектр міжнародних стандартів, у тому числі щодо ювенальної юстиції. За допомогою цієї основи, принципи та показники можуть бути розроблені на основі Конвенції та інших узгоджених міжнародних стандартів, щоб забезпечити змістовні оціночні дискусії в Україні.

По-друге, необхідно забезпечити значну участь громадянського суспільства, включаючи організації з прав дітей та молоді: участь громадянського суспільства та представництво найбільш постраждалих мають вирішальне значення для обґрунтованих дебатів. Значима участь вимагає зусиль для залучення організацій та груп, які раніше не брали участі у вітчизняних дискусіях щодо наркополітики. Зокрема, слід заохочувати до участі правозахисні групи та дитячі організації, які займаються питаннями охорони здоров'я, розвитку чи інших суміжних областей. Також існує потреба у посиленні залучення дітей та молоді. Потрібно докласти зусиль, щоб зв'язатися з дітьми, які перебувають під загрозою ризику, та забезпечити, щоб їхні точки зору були вислухані та інтегровані. Для цього можуть знадобитися творчі процеси, такі як національні консультації та письмові звернення та відеозаписи.

Започаткувати глобальне дослідження щодо впливу політики щодо наркотиків на неповнолітніх, а також для оцінки ефективності такої політики враховуючи часовий проміжок, наприклад рік. Такий аналіз дасть змогу мак-

симізувати проведення адміністративно-правових заходів, які справді здійснюють безпосередній вплив на скорочення рівня вживання наркотиків неповнолітніми та виключати найменш дієві заходи.

Рекомендується, щоб Генеральна Асамблея погодилася на започаткування глобального дослідження щодо впливу політики щодо наркотиків на дітей та молодь. Запропоноване дослідження буде створено за зразком дослідження ООН щодо насильства над дітьми, яке було запропоноване Генеральною Асамблеєю у 2002 році. Як таке, воно вимагатиме незалежного експерта або робочої групи, призначеної для контролю над дослідженням з відповідними бюджетними ресурси, а також допомоги спеціалізованих агентств. Вони повинні використовувати Конвенцію ООН про права дитини як обов'язкову основу для аналізу, що базується на консенсусі, поряд із низкою інших узгоджених стандартів, як це було у випадку з дослідженням глобального насильства.

Щодо вдосконалення мікрорівневих проблем пов'язаних із адміністративно-правовими заходами протидії незаконному обігу та вживанню наркотичних засобів неповнолітніми то, нами були визначені такі:

- зменшення стигматизації та дискримінації неповнолітніх, які вживають наркотичні засоби;
- надання юридичних послуг батькам, діти яких вживають наркотичні засоби та безпосередньо неповнолітнім;
- моніторинг та реформування шкідливих нормативних актів, політики та законів
- розробка та реалізація програм правової грамотності для неповнолітніх;
- навчання для медичних працівників з питань прав неповнолітніх та медичної етики.

Крім того, необхідно сформувати робочу групу експертів з питань протидії вживанню наркотичних засобів неповнолітніми для розробки набору програм з прав дитини, які мають важливе значення у контексті скорочення

обігу наркотичних засобів. Додатковими програмами, які вважаються особливо важливими для цього, є:

- програми для забезпечення конфіденційності;
- мобілізація та розширення можливостей груп пацієнтів та громад;
- програми у в'язницях та інших закритих місцях для неповнолітніх.

Приклади програм для подолання бар'єрів доступу, пов'язаних з правами дитини, включають:

- створення навчальних модулів для медичних та соціальних служб щодо стигми, дискримінації, дотримання медичної таємниці та конфіденційності, оскільки вони стосуються неповнолітніх, які вживають наркотики;
- навчання правам та обов'язкам для постачальників медичних та соціальних послуг із зменшення шкоди або надання механізму реагування на надзвичайні ситуації у кризових ситуаціях, коли існує загроза життю та добробуту неповнолітніх, які вживають наркотики та правозахисникам;
- зміна політики, щоб забезпечити молоді доступ до послуг зменшення шкоди від вживання наркотичних речовин без дозволу батьків чи опікунів;
- підтримка та розбудова спроможності громадянського суспільства та громад відстоювати свої права шляхом побудови коаліції, забезпечуючи їм можливість брати участь на національному та міжнародному рівнях, щодо розробки адміністративно-правових заходів протидії вживанню наркотичних засобів неповнолітніми;
- моніторинг та повідомлення про порушення прав дитини, зокрема моніторинг, який проводять громади, або проведення досліджень щодо стигми та дискримінації, з якими стикаються неповнолітні, які вживають наркотики;
- колегіальна підтримка та параюридичні програми для покращення доступу до правосуддя;

– реформа законодавства та політики щодо усунення каральних санкцій за діяльність, пов'язану з вживанням наркотиків особистого характеру, або усунення примусових центрів лікування та утримання під вартою, або для зміни правоохоронної практики для підтримки, а не блокування служб зменшення шкоди;

– стратегічний судовий процес на місцевому, національному, регіональному чи міжнародному рівні, включаючи як судові, так і несудові механізми.

Відтак, криміналізація неповнолітніх, які вживають наркотики, сприяє постійній стигматизації та дискримінації, з якими вони стикаються. Це перешкоджає доступу до рятувальних служб зменшення шкоди та заважає людям, які вживають наркотики, виходити на отримання цих послуг, тим самим збільшуючи свою вразливість до ВІЛ та іншої шкоди. Криміналізація також сприяє масовому ув'язненню, коли кожен п'ятий неповнолітній, ув'язнений у всьому світі, звинувачується у (переважно незначних) наркотичних злочинах.

Переповнені в'язниці та інші закриті приміщення посилюють ризики для здоров'я, пов'язані з вживанням наркотиків.

Один із критично важливих факторів ООН рекомендує країнам переглянути закони та законодавство та працювати над декриміналізацією вживання наркотиків та їх зберігання для особистого користування. Доведено, що скасування кримінальних санкцій за вживання наркотиків та зберігання наркотиків для особистого вживання - підхід, широко відомий як «декриміналізація», покращує результати здоров'я людей, які вживають наркотики.

Наприклад, у Португалії, де зберігання та використання заборонених наркотиків на 10 днів з 2001 року було декриміналізовано, показники ув'язнення, ВІЛ, смертності від передозування та інших ризиків, пов'язаних зі здоров'ям, помітно знизились. Побоювання, що декриміналізація збільшить вживання наркотиків, виявилось необґрунтованим, тоді як кількість людей, які отримують доступ до медичних послуг, зросла. Багато інших країн також прийняли рішення щодо декриміналізації.

Зняття кримінальних санкцій за вживання наркотиків та зберігання для особистого користування зараз офіційно схвалено усіма спеціалізованими установами ООН в загальній позиції системи ООН, що підтримують реалізацію міжнародної політики контролю за наркотиками через ефективне міжвідомче співробітництво, який зобов'язує: сприяти альтернативам засудженню та покаранню у відповідних випадках, включаючи декриміналізацію зберігання наркотиків для особистого користування, та пропаганді принципу пропорційності, вирішенню проблем переповненості в'язниць особами, які звинувачуються у наркозлочинах, підтримці ефективного кримінального судочинства відповіді, які забезпечують юридичні гарантії та гарантії належного судочинства, що стосуються кримінального судочинства, та забезпечують своєчасний доступ до правової допомоги та право на справедливий суд, а також підтримують практичні заходи щодо заборони довільних арештів, затримання та катувань .

На додаток до законодавчих змін, важливими є заходи з реформування поліцейської практики, які стимулюють звернення до медичних служб, а не переслідування, вимоги щодо неформальних виплат та арештів, що часто знижує здоров'я неповнолітніх.

Декриміналізація є найважливішим фактором зменшення ризиків для здоров'я, соціальних ризиків та шкоди, пов'язаних із вживанням наркотиків неповнолітніми. Тому країнам настійно рекомендується інвестувати в пропагандистські заходи та заходи щодо зміни законодавства, політики та практики щодо наркотиків, які передбачають криміналізацію та карають поведінку всіх ключових груп населення, включаючи людей, які вживають наркотики.

Такі адвокаційні заходи можуть включати:

- формування національного комітету для перегляду чинного законодавства про наркотики та рекомендації щодо змін наркополітики, зокрема у аспекті неповнолітніх;

- перегляд поліцейської практики та сприяння використанню розсуду поліції для добровільного направлення людей на зменшення шкоди та медичні послуги, а не арешт;
- нарощування місцевого потенціалу громадянського суспільства, громадських мереж та засобів масової інформації щодо питань наркополітики та декриміналізації неповнолітніх;
- проведення національної оцінки або техніко-економічного обґрунтування щодо декриміналізації;
- робота над зміною законів, нормативних актів та практики, що застосовуються для забезпечення примусового лікування або утримання в закритих приміщеннях;
- сенсibilізація політиків, релігійних лідерів, працівників правоохоронних органів та охорони здоров'я, суддів та адвокатів та інших ключових зацікавлених сторін щодо політики щодо наркотиків та її впливу на здоров'я.

Також важливим адміністративно-правовим заходом, який є мало розвинутий в Україні, проте є вважається ефективним механізмом протидії вживанню наркотичних засобів неповнолітніми в європейських країнах є програми національного рівня. Такі програми для людей, які вживають наркотики, базуються на їхніх потребах, до них легко дістатися, вони працюють у зручній для них час та місце. Прикладом є розміщення клініки з метадоном поблизу місця проживання людей, які вживають наркотики, а не у вже створеному, але віддаленому закладі охорони здоров'я.

Також важливим заходом є удосконалення приміщень для вживання наркотичних засобів, зокрема це заклади охорони здоров'я з професійним наглядом, де люди можуть споживати заборонені наркотики в безпечному середовищі. Вони є прикладом зручної, низькопорогової та несудової служби зменшення шкоди. Докази показують, що, усуваючи ризик ін'єкцій нестерильного обладнання, запобігаючи смерті від передозування та забезпечуючи

зв'язки з іншими службами, приміщення для вживання наркотиків є ефективним підходом до зменшення шкоди.

Оцінка ситуації в контексті вживання наркотиків, як правило, є найкращим способом визначити, що, де і як слід розробляти, щоб заходи були ефективними, а послуги зручними для користувачів.

Забезпечення того, щоб люди, які вживають наркотики, зокрема жінки та неповнолітні, які вживають ін'єкції наркотиків, були частиною процесу проектування та оцінки, допоможе виявити та вирішити потенційні труднощі розробки таких адміністративно-правових заходів.

Програми повинні забезпечувати наявність зв'язків з іншими необхідними службами, особливо службами репродуктивного здоров'я. Повинні бути заплановані та проведені регулярні тренінги для всіх працівників з питань ВІЛ, принципів зменшення шкоди, туберкульозу, передозування, безпечнішого вживання наркотиків та інших медичних та соціальних послуг, які можуть бути корисними неповнолітнім, які вживають наркотики. Навчання також повинно вирішувати перепони у доступі, чутливість до віку, статі та етнічної приналежності.

Також, людям, які вживають наркотики, слід брати участь у прийнятті програмних рішень, плануванні та наданні послуг із зменшення шкоди наркотичних засобів на неповнолітніх. Послуги для людей, які вживають наркотики, найкраще надавати в місцевих громадах та в організаціях громадянського суспільства, включаючи організації, що опікуються людьми, які вживають наркотики. Люди, які вживають наркотики можуть бути залучені в якості радників, виїзних працівників, однолітків-навігаторів, менеджерів служби підтримки та оцінювачів програм. Програми повинні створювати системи для забезпечення регулярного зворотного зв'язку з користувачами послуг.

Неабияким підходам, який вплине на скорочення розповсюдження наркотиків серед неповнолітніх, вважаємо є зміцнення систем громад – це підхід до розвитку ролей ключових спільнот (наприклад, людей, які вживають наркотики) та громадських організацій у розробці, наданні, моніторингу та

оцінці послуг та заходів. Метою є створення спроможних, скоординованих громадських організацій та структур, щоб підвищити довгострокову ефективність та стійкість охорони здоров'я та структурних заходів. Звичайно, діяльність цієї групи повинна супроводжуватися ресурсами для підтримки широкого та значущого залучення та розширення можливостей громади.

Відтак, аналіз основних проблем та шляхів удосконалення адміністративно-правових заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів дав можливість сформулювати та систематизувати рекомендації, які можуть розширити перспективу та набір ефективних дій:

- формування громадської думки проти немедичного вживання наркотиків (контрольованих речовин) повинно наголосити на тому, що немедичні наркотики є каналом фінансування наркотероризму та інших форм організованої злочинності;

- національні стратегії запобігання та втручання в наркотики повинні чітко зосередитись на зменшенні попиту на наркотики серед наркоманів; це може вимагати координації служб правозастосування, лікування та консультування;

- успішні «модельні проекти» у профілактиці, втручанні та лікуванні наркотиків, наприклад поліцією чи митними органами, соціальні служби, школи тощо повинні бути зафіксовані, оцінені та представлені для прийняття в іншому місці;

- моніторинг та координація заходів та їх ефективність повинні стати більш інтегрованою частиною стратегічної розвідувальної служби у сфері контролю над наркотиками.

На основі цього, було визначено ряд завдань, які можуть бути інтегровані в суспільство в короткій перспективі, щодо протидії поширенню наркотиків неповнолітніми, зокрема необхідно підвищити обізнаність населення, тобто повідомити місту чи селищу про те, що торгівля наркотичних засобів у місті існує, а рівень вживання таких речовин неповнолітніми сягає відповідного рівня, це дасть можливість мобілізувати людей зупинити це.

Також необхідно посилити профілактику, тобто інформувати вразливі групи та пом'якшувати фактори, що роблять неповнолітніх вразливими до вживання наркотиків. Важливим заходом є зниження попиту, тобто необхідно атакувати проблему біля її джерела, зменшуючи стимули до торгівлі та знижуючи попит на товари та послуги людей, що виробляють та реалізують наркотичні засоби.

Важливо підтримувати та захищати жертв - забезпечувати житло, консультування, медичну, психологічну та матеріальну допомогу, враховуючи особливі потреби неповнолітніх, які перебувають у групі ризику.

Необхідно підвищити ефективність правоохоронних органів - покращити обмін інформацією про маршрути реалізації наркотичних засобів, профілі торговців та ідентифікацію жертв з метою демонтування злочинних груп та засудження більшої кількості торговців наркотичних засобів.

Варто збагатити базу даних, тобто поглибити глобальне розуміння масштабів і характеру торгівлі наркотичними засобами шляхом збільшення збору та аналізу даних, кращого обміну даними, спільних дослідницьких ініціатив. Важливо посилити партнерство шляхом створення регіональних та тематичних мереж, що залучають громадянське суспільство, міжурядові організації та приватний сектор для розробки заходів протидії вживанню наркотиків неповнолітніми.

Звичайно для реалізації будь-яких заходів необхідно акумулювати зусилля для забезпечення їх ресурсами, відтак, необхідно залучити ресурси для сталого фінансування проектів в країні, спрямованих на скорочення торгівлі наркотичними засобами.

Отже, запропоновані макро та мікро рекомендації, а також завдання, інтеграція яких можлива в майбутній перспективі дасть змогу сфокусувати увагу населення на проблемі незаконного обігу наркотичних засобів неповнолітніми а також сприятиме скороченню рівня злочинності вчиненими неповнолітніми щодо наркотичних засобів.

ВИСНОВКИ

Вживання наркотичних речовин для неповнолітніх є широко розповсюдженою проблемою охорони здоров'я, що загрожує здоров'ю, безпеці та успіху вітчизняної молоді, а також збільшує ризик захворювання на наркоманію протягом усього життя. Відтак, необхідними є адміністративно-правові заходи із протидії незаконному споживанню та обігу наркотичних засобів неповнолітніми, а враховуючи мінливість законодавства та стрімке підвищення кількості наркозалежної молоді, то такі заходи повинні бути ефективними. Саме тому у дослідженні було сформовано:

1) історично правовий генезис протидії незаконному обігу наркотичних засобів, зокрема досліджено основні міжнародні конвенції, які були ратифіковані Україною та використовуються при розробці відповідних програм для зменшення шкоди від вживання наркотичних засобів. Також було досліджено еволюцію нормативно-правової бази щодо протидії незаконному обігу наркотиків, які діяла та дає на території сучасної України. Таке дослідження показало, що боротьба з обігом наркотиків розпочалася ще за часів Київської Русі та продовжується зараз. Проте, на той час адміністративно-правові заходи мали інший зміст та наповнення. А вже з часом відповідно законодавство змінювалося та ставало більш жорсткішим, вважаємо що це результат пропорційного збільшення наркозалежних. Невід'ємною частиною такого дослідження став аналіз наукових досліджень вітчизняних науковців, які працювала за аналогічною тематикою. Відтак, на основі цього було сформовано основні підходи, якими вони керуються при формуванні предмета дослідження та визначено, що такі підходи повинні бути поєднаними для максимально теоретично та практико орієнтованих результатів дослідження з метою ефективності їх інтеграції у перспективі.

2) Наступним етапом було досліджено міжнародну історично-правову характеристику порушень вчиненими неповнолітніми щодо наркотичних засобів. Так, було досліджено зміст, особливості та недоліки трьох

конвенцій, які регламентують визначене питання. Також критично було проаналізовано Конвенцію про права дитини, та досліджено історію її прийняття. Результати цього дослідження показали, що питанням боротьби із наркозалежністю неповнолітніх стоїть на порядку денному ООН, що свідчить про наявність у держав-учасниць позитивного досвіду щодо впровадження ефективних адміністративно-правових заходів.

3) Результатом дослідження наступного завдання, стало знаходження та аналіз статичних даних кількості неповнолітніх, які вживають наркотичні засоби. Відтак, ситуація з кожним роком погіршується через доступність дешевих наркотичних речовин, соціальні проблеми неповнолітніх, рівень розвитку та бажання зарекомендувати себе перед однолітками. Аналіз статистичних результатів досліджень в країнах ЄС та Україні показав, що частка неповнолітніх, які є причетними до правопорушень з виробництвом, обігом та споживанням збільшується, що підтверджує необхідність розробки та інтеграції ефективних заходів адміністративно-правового характеру для боротьби із визначеною проблемою.

4) Наступним етапом було досліджено конкретні заходи адміністративно-правового характеру, які імплементуються країнами ЄС та України у практику щодо боротьби із кількістю злочинів пов'язаних з обігом наркотиків, також було визначено загальні та конкретні цілі їх впровадження а також здійснено детальний аналіз кожного заходів, для визначення у подальшій перспективі найбільш доцільних для України.

5) Надалі було акцентовано увагу на системі законодавчого врегулювання адміністративно-правових заходів, це дало можливість дослідити нормативно-правові акти, що здійснюють безпосередній чи опосередкований вплив на розробку державної політики проти наркотиків та відповідно впливає на розробку адміністративно-правових заходів із протидії незаконного обігу наркотичних засобів серед підлітків.

6) Далі було досліджено основних суб'єктів уповноважених застосовувати визначені адміністративно-правові заходи, відтак це є органи вико-

навчої, законодавчої, проте було запропоновано вважати суб'єктом, яким має право впливати на розробку таких адміністративних заходів і безпосередньо неповнолітніх з метою розробки максимально ефективних заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

7) Перед розробкою шляхів удосконалення заходів із протидії незаконному обігу наркотичних засобів неповнолітніми, було досліджено аналогічний досвід країн ЄС, який свідчить що кожна країна, враховуючи особливості менталітету, територіальні та рівень наркозлочинності обирає ряд власних заходів починаючи від профілактичних закінчуючи кримінальною відповідальністю за зберігання наркотичних речовин. Відтак, не завжди країни, які використовують у юридичній практиці радикальні заходи протидії наркозлочинам вчинених неповнолітніми прослідковують значне скорочення у кількості вчинених правопорушень, на противагу країнам які більше орієнтовані на впровадження профілактичних заходів.

8) На основі проведеного дослідження було запропоновано ряд адміністративних заходів, які, вважаємо можуть бути швидко інтегровані у юридичну практику та скоротити рівень правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин вчиненими неповнолітніми. Відтак, запропоновані рекомендації у майбутній перспективі не лише вплинуть на скорочення рівня злочинності, але й підвищать рівень довіри неповнолітніх до влади та програм захисту неповнолітніх від наркотиків.

Отже, проведене дослідження продемонструвало неабияку важливість адміністративно-правових заходів на шляху у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів серед неповнолітніх, проте такі заходи повинні бути ефективними та сприяти скороченню розвитку наркозалежності, а не слугувало механізмом дискримінації неповнолітніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Age of substance use initiation among treatment admissions aged 18 to 30, The TEDS Report. 2014.
2. Agreement Concerning the Suppression of the Manufacture of, Internal Trade in, and Use of, Prepared Opium. 1925.
3. Angélica Durán-Martínez. Drug Trafficking and Drug Policies in the Americas: Change, Continuity, and Challenges. University of Miami. 2017. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/laps.12022> (дата звернення 15.10.2020)
4. Annual report: the state of the drugs problem in Europe. *EMCDDA*. Lisbon. 2006.
5. B. Francesco. Combatting Drug Abuse and Related Crime, Publication № 21. Rome: United Nations Social Defence Research Institute. 1984.
6. Barrett D. The impact of drug policies on children and young people. New York. Open Society Foundations. 2015. P.14-19.
7. Berridge V. Demons Our changing attitudes to alcohol, tobacco and drugs. Oxford: Oxford University Press. 2013. pp. 22–24.
8. Brief treatments for cannabis dependence: findings from a randomized multisite trial. *Marijuana Treatment Project Research Group*. №72. 2004. P. 45–66.
9. Butzin C. A., Martin S. S., Inciardi J. A. Treatment during transition from prison to community and subsequent illicit drug use. *Subst Abuse Treat.* №28. 2005. P.18-25.
10. Carstairs C. Jailed for possession: Illegal drug use, regulation, and power in Canada, 1920-1961. Toronto: Toronto University Press. 2006. p. 18.
11. Caulkins J. P., Pacula R. L., Paddock S., Chiesa J. School-Based Drug Prevention: What Kind of Drug Use Does It Prevent? CA. RAND. 2002.

12. Coleman, L., Cater, S. Changing the culture of young people's binge drinking: from motivations to practical solutions. *Drugs: Education, Prevention & Policy*. №14(4). 2007. С. 305–317.
13. Convention of 1936 for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs. 1936.
14. Declaration of the Rights of the Child. League of Nations O.J. Spec. Supp. 1924.
15. DRUGS AND AGE. Drugs and associated issues among young people and older people. World Drug Report 2018. URL: https://www.unodc.org/wdr2018/prelaunch/WDR18_Booklet_4_YOUTH.pdf (дата звернення 16.10.2020)
16. EU Action Plan on Drugs 2017-2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XG0705%2801%29> (дата звернення 21.10.2020)
17. Friman H. Richard. *Narco Diplomacy: Exporting the U.S. War on Drugs*. New York. Cornell University Press. 1996.
18. Griffin, K. W., Botvin, G. J. Effectiveness of a universal drug abuse prevention approach for youth at high risk for substance use initiation. *Preventive Medicine*, №. 36. 2017. pp. 1–7.
19. International Opium Commission. Report of the International Opium Commission № 1. p.64.
20. Lines R. For a good overview of the legal history. *Drug control and human rights in international law*. Cambridge: Cambridge University Press; 2017.
21. McAllister William B. *Drug Diplomacy in the Twentieth Century*. London and New York. Routledge. 2000.
22. Merkinaite S. A war against people who use drugs: the costs. *Eurasian Harm Reduction Network (EHRN)*. Vilnius. 2012. URL: http://www.harm-reduction.org/sites/default/files/pdf/costs_report_2012_06_19_1_0.pdf (дата звернення 29.09.2020)

23. MJ, Safren SA, Dvoryak S, Reisner SL, Needle R, Woody G. «We fear the police, and the police fear us»: structural and individual barriers and facilitators to HIV medication adherence among injection drug users in Kiev. *AIDS Care*. P.13.
24. Mr Rathbone's. OPINION on drugs trafficking, drugs-related crime and money laundering. Reporting committee: Committee on Legal Affairs and Human Rights. 1993. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=6833&lang=EN> (дата звернення 15.10.2020)
25. Orford A. On international legal method. *London Review of International Law*. 2013. p. 175
26. Report of the International Narcotics Control Board on the Availability of Internationally Controlled Drugs. 2010. Vienna, 2010.
27. Report of the International Working Group on the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. Toronto. Addiction Research Foundation. 1983.
28. Smoking among Ukrainian teenagers decrease, though alcohol consumption, drug use, and social media addiction are increasing. UNICEF. 2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/espad2019> (дата звернення: 20.10.2020)
29. Taylor Arnold H. American diplomacy and the narcotics traffic, 1900-1939: A study in international humanitarian reform. Durham. Duke University Press. 1969.
30. The lack of focus on children is demonstrated by questionnaires on addiction issued to member states by the League Secretariat in 1936 and intended to get a better grasp on the scale of the problem. *League of Nations Official Journal*. LON Doc. O.C. 1657(1) 17. 1936
31. Thompson, E. A., Horn, M., Herting, J. R. and Eggert, L. L, Enhancing outcomes in an indicated drug prevention program for high-risk youth. *Journal of Drug Education*. №. 27. 2017. pp. 19–41.
32. Uchtenhagen A., Ali R., Berglund M., Eap C., Farrell M., Mattick R. et al. Methadone as a Medicine for the Management of Opioid Dependence and HIV/AIDS Prevention. Geneva: World Health Organization. 2004.

33. Van Bueren G. International Law on the Rights of the Child. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff. 1998. pp. 1–16
34. Veerman P. The rights of the child and the changing image of childhood. Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers; 1992.
35. Young People in Changing Societies. United Nations Children's Fund. The MONEE Project CEE/CIS/Baltics. *Regional Monitoring Report*. № 7. 2000.
36. Young People's Statistics from the National Drug Treatment Monitoring System. NDTMS. 2018. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/762446/YPStatisticsFromNDTMS2017to2018.pdf
37. Youth and dependence-producing drugs. UN General Assembly. 1971.
38. Zimring Franklin E., Gordon Hawkins. The Search for Rational Drug Control. Cambridge. Cambridge University Press. 1992.
39. Авдеєв О.Р. Адміністративно-правові засоби протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин та фальсифікованих лікарських засобів : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук. Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2016. 19 с.
40. Авдеєв О.Р. Генеза міжнародно-правових засад протидії контрабанді психоактивних (наркотичних) речовин. Юридична наука. 2015. № 8. С. 191–198.
41. Бакуменко В. Державно-управлінські рішення : навч. посібник. Київ. ВПЦ АМУ. 2011. 444 с.
42. Браєр Є.А. Участь дитини та позитивний розвиток молоді. Благополуччя дітей. №89(5). 2010. С. 205–220.
43. Бут Р.Є., Брюстер Дж. Т., Семерік О. Ін'єкційні препарати та дилери в Одесі. *Психоактивні наркотики* №35. 2003. 419–426.
44. ВІЛ в Україні поширюється через ін'єкції наркотиків - ООН. URL

http://www.bbc.com/ukrainian/health/2013/07/130729_un_ukraine_drugs_auds_sh.html. (дата звернення 18.10.2020)

45. Волощук А. М. Органи державної влади, що протидіють незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. URL: <http://www.stattionline.org.ua> (дата звернення 21.10.2020)

46. Волощук А.М. Державно-правова політика протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: Київ, 2011. 42 с.

47. Волощук А.М. Діяльність органів публічної адміністрації України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: питання теорії та практики: наук. ред. д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України В.В. Коваленко. Одеса : ОДУВС, 2011. 427 с.

48. Всемирный доклад о наркотиках 2017: 29,5 миллионов человек во всем мире страдают от физических расстройств, связанных с употреблением наркотиков, опиоиды являются наиболее вредными. URL: https://www.unodc.org/unodc/ru/frontpage/2017/June/world-drugreport-2017_-29-5-million-people-globally-suffer-from-druguse-disorders--opioids-the-most-harmful.html (дата звернення 18.10.2020)

49. Голосніченко І.П. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2011. № 1. С. 147–155.

50. Горбатенко Л. С., Н., Дронов, Д. В. Назарова, Е. В. Родителям и педагогам: всё о наркомании. .Библиотека школьника. Ростов. Феникс. 2015.

51. Горькавий С. С. Роль міжнародних європейських організацій у протидії незаконному обігу наркотиків : дис. канд. юр. наук : 12.00.11. / Горькавий Сергій Сергійович. - Київ, 2011. - 196 с

52. Горькавий С.С. Етапи становлення міжнародно-правової протидії незаконному обігу наркотиків. Науковий вісник Ужгородського університету. Ужгород : Ліра, 2011. Вип. 15. Ч. 2. С. 70–74.

53. Горькавий С.С. Роль міжнародних європейських організацій у протидії незаконному обігу наркотиків : дис. канд. юр. наук. Київ. 2011. 196 с.

54. Горькавий С.С. Роль міжнародних європейських організацій у протидії незаконному обігу наркотиків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук . Ін-т законодавства ВР України. Київ. 2011.16 с.

55. Гурська Н.О. Міжнародні механізми протидії наркоманії та незаконного обігу наркотичних засобів. Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. Одеса. Фенікс. 2013. С. 356–359.

56. Декларація прав дитини. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення 18.09.2020)

57. Декрет Кабінету Міністрів України від 13.05.2013 р. № 333 «Про Порядок придбання, транспортування, зберігання, доставки, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я». Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2013-%D0%BF> (дата звернення 26.09.2020)

58. Декреты Советской власти. Москва, 1963. Т. VI. с. 217–218.

59. Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року з поправками. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177#Text (дата звернення 12.08.2020)

60. Єнджейко М. Наркотики та пара наркотики. Плиска. Острог, 2011. 166 с.

61. Забранський Т., Мравчук В. Проект аналізу впливу нового законодавства про наркотики (підсумковий звіт). Прага. 2001. URL: http://www.ak-ps.cz/client/files/PAD_en.pdf (дата звернення 16.10.2020)

62. Закон України Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі від 1 грудня 1994 р № 52.. Відомості Верховної Ради України. 1994.

63. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 22 грудня 2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 10. Ст. 89.

64. Закон України «Про заходи проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів та їх зловживання» від 15.02.95 р. № 63/95. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80Mimiaga> (дата звернення 16.10.2020)

65. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори» від 15.02.1995 р. № 60/95. Законодавство України. URL: [.http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80) (дата звернення 11.09.2020)

66. Закон України Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними (із змінами та доповненнями) від 15 лютого 1995 р. Відомості Верховної Ради України. № 10. 1995.

67. Закон України Про лікарські засоби від 04.04.96 р. № 22/96. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 19.09.2020)

68. Закон України Про міліцію (із змінами та доповненнями) від 20 грудня 1990 р № 4. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991.

69. Закон України Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори (із змінами та доповненнями) від 15 лютого 1995 р. Відомості Верховної Ради України. № 10. 1995.

70. Закон України Про Національну поліцію від 02 липня 2015 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

71. Закон України Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засо-

бів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року від 11 червня 1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. № 24. 1991.

72. Звіт міжнародної комісії з опіуму. Міжнародна комісія з опіуму. 1909. с. 63.

73. Исмаилов Р. Т. Вовлечение несовершеннолетних в употребление наркотических средств и психотропных веществ и его предупреждение органами внутренних дел (по материалам Кыргызской Республики и Российской Федерации) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Исмаилов Рустам Тахирович. Бишкек, 2013. 228 с.

74. Ізенберг Дж., Кіріазова Т, Дворяк С. Високі показники затримання міліції серед нещодавно звільнених ВІЛ-інфікованих в'язнів в Україні: наслідки для результатів для здоров'я. *Залежність алкоголю від наркотиків*. № 133. 2013. с.60.

75. Інвестиції в освіту повинні працювати на благо. За матеріалами Інформаційного управління апарату Верховної Ради України. *Голос України*. 2018. с. 2.

76. Інформаційно-освітня протинаркотична програма «Сімейна розмова». Методичний комплекс. Київ. ТОВ «Видавництво «Діалог Пресс»». 2016. 160 с.

77. Кодекс України про адміністративні правопорушення (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 01.08.2020)

78. Колпаков О.В. Курс адміністративного права України : підруч. за ред. В.В. Коваленка. Київ. Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

79. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків. Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ. 2002. 336 с.

80. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалі-

зації: моногр. За заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 345 с.

81. Конвенція ООН про права дитини. Законодавства України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.09.2020)

82. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 12.08.2020)

83. Концепція державної політики у сфері протидії наркоманії, протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011 - 2015 роки. Законодавство України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1808-2010-%D1%80> (дата звернення 17.10.2020)

84. Копилов А.М. Організація і тактика контрольованої поставки наркотичних засобів (за матеріалами Служби безпеки України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Київ: НАВС, 2015. 19 с.

85. Корольчук В.В. Запобігання транснаціональній злочинній діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів . *Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ України*. 2013. № 2. С. 168-179.

86. Куреннов, И. П. Большая энциклопедия народной медицины. Москва. Мартин. 2009

87. Лайнс А.Р. Форми контролю за психотропними речовинами, міжнародний аспект. Варшава. 2017. С.15-19.

88. Легецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: автореф. дис... канд. юрид. наук. Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 20 с.

89. Легецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотич-

них засобів, психотропних речовин і прекурсорів: дис. канд. юрид. наук. Київ, 2004. 208 с.

90. Лизогубенко Є.В. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при розкритті злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Київ: НАВС, 2011. 19 с.

91. Макалістер В. Наркотична дипломатія у ХХ столітті. Лондон. Routledge; 2000. с. 5.

92. Макаренко Р.В. Оцінка альтернативних режимів обігу конопель. Психіатрія. 2011. С.8-12.

93. Малишев, В. Поширення наркоманії - загроза національній безпеці України: деякі шляхи розв'язання проблеми. *Голос України*, 2011. с. 4.

94. Малюга В.М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів. Львів, 2016. 20 с.

95. Международная программа ООН по контролю над наркотиками. Пер. Кравченко Е.В. *World Drug Report of the United Nations International Drug Control Programme*. Oxford. Oxford Univ.Press. 1997. URL: http://crime.vl.ru/docs/stats/stat_14.htm (дата звернення 06.09.2020)

96. Михайлецький О.О. Організаційно-правові питання оперативно-розшукової діяльності підрозділів МВС України у протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Львів: ЛьДУВС, 2011. 20 с.

97. Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення ювенальної юстиції. Пекінські правила. 2010.

98. Набока М. Щерстюк Н. В Україні - 290 тис. ін'єкційних наркоманів. Радіо Свобода. URL: [http:// life.pravda.com.ua/society/2010/02/3/38965](http://life.pravda.com.ua/society/2010/02/3/38965). (дата звернення 11.10.2020)

99. Наказ від 16.06.1998 р. № 158/417 «Про затвердження медичного огляду та медичного обстеження осіб, які зловживають наркотиками або

психотропними речовинами». Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0482-98> (дата звернення 26.09.2020)

100. Наказ МВС України Про створення підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків в системі ГУМВС–УМВС від 2 лютого 1994 р. № 51. МВС України. Київ. 1994. 2 с.

101. Наказ МВС України Про внесення зміни до штатної структури МВС України від 30 жовтня 1993 р. № 682. Київ. 1993.

102. Наказ МОЗ України від 01.08.2000 р. № 188, оновлена Постанова № 634 від 29.07.2010 р. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0900-10> (дата звернення 13.09.2020)

103. Наркоманія в Україні. URL: <http://narconon.kiev.ua/uk/narkomaniya-v-ukra%D1%97ni/>. (а дата звернення 01.08.2020)

104. Національна програма протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994–1997 роки : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 1993 р. № 1034. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 09.09.2020)

105. Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності. URL: <http://www.ummcda.org.ua/index.php/86-natsionalnij-zvit-za2017-rik-shchodo-narkotichnoji-situatsiji-v-ukrajini-za-danimi2016-roku>. (дата звернення 09.10.2020)

106. Никифорчук Д.Й. Протидія незаконному обігу наркотиків: історія, практика, законодавство. 2006. 240 с.

107. Никифорчук Д.Й. Теоретичні та організаційно-тактичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів оперативними підрозділами міліції України: автореф. дис. ...д-ра юрид. наук. Київ: НАВС. 2010. 36 с.

108. Никифорчук Д.Й., Стрільців О.М. Протидія незаконному обігу наркотиків: історія, практика, законодавство : посіб. за ред. О. М. Джузи. Київ. КНТ. 2006. С. 46-47.

109. Новак М.М. Звіт Спеціального доповідача з питань катувань та інших жорстоких ситуацій. Нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання. 2009. Р.101-1014.

110. Оболенський О. Публічне управління: наукова розробка. Київ. НАДУ. 2011. 56 с.

111. Овчинський В.С. Правовые основы деятельности органов госнаркоконтроля : сб. документов. Москва. ИНФРА-Москва. 2004. 678 с.

112. Огляд роботи зі споживачами ін'єкційних наркотиків в Україні в контексті боротьби з епідемією ВІЛ/СНІД (колективна монографія) Київ. Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. 2005. 172 с.

113. От наркомании и связанных с ней болезней в Украине умирают до 120 тыс. человек в год. URL: https://zn.ua/ UKRAINE/ot-narkomanii-i-svyazannyh-s-ney-bolezney-vu k r a i n e - u m i r a y u t - d o - 1 2 0 - t y s y a c h - s h e l o v e k - v - g o d \ 1 3 0 3 9 3 _ . h t m l . (дата звернення 18.09.2020)

114. Оцінка доступності комплексних медикосоціальних послуг споживачам ін'єкційних наркотиків в центрах інтегрованої допомоги. Дослідження. URL : <http://www.uiphp.org.ua/ua/publications/research-reports> (дата звернення 16.10.2020)

115. Павкович С.М. Взаємодія у сфері забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Сучасний вимір держави і права : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Львів. Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». 2019. С. 96–100.

116. Пандемія наркозалежності: причини й наслідки. Що робити? URL: http://www.eposhta.com/newsmagazine/ePOSHTA_130801_World_Ukr.html. (дата звернення 23.09.2020)

117. Писаренко К. Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів.: автореф. дис. на здо-

буття наук, ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право». Київ. 2007. 15 с

118. Писаренко К.Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Київ. 2007. 15 с.

119. Писаренко К.Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів : дис... канд. юрид. наук. Львів. 2007. 201 с.

120. Писаренко К.Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Київ, 2007. 15 с.

121. Питання сучасної наркополітики України: права людини та доступ до лікування .*Одеська правозахисна група «Верітас»*. Харків. 2011. 94 с.

122. Підгорний Б.А. Адміністрування протидії незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 22 с.

123. Підгорний Б.А. Суб'єкти, що забезпечують адміністрування протидії незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 1 (5). 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/230566018.pdf> (дата звернення 19.09.2020)

124. Підсумковий звіт про результати діяльності за програмою «Підтримка профілактики, лікування та догляду за найуразливішими групами населення в Україні», підтриманої Глобальним фондом для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією у 2011 році . *Міжнародний альянс з ВІЛ / СНІД в Україні*. Київ. 2012.

125. Поліщук, М. Це повинно об'єднати політиків та знайти порозуміння серед людей. *Голос України*. 2007. с. 3.

126. Преступники или пациенты: как победить наркоманию в Украине. Что такое государственная наркополитика и почему она не всегда сра-

батьоваєт. URL : <https://mind.ua/ru/openmind/20182727-prestupniki-ili-pacienty-kak-pobeditnarkomaniyu-v-ukraine>. (дата звернення 18.09.2020)

127. Разанова, Ю. Україна посідає перше місце у світі (!) за темпами поширення наркоманії. Вінниччина. 2018. с. 11.

128. Раядок Р.В Контроль за наркотиками та права людини у міжнародному праві. Кембрідж. 2017.

129. Резников С.Д. Тактика оперативної роботи оперативних підрозділів ОВС у протидії незаконному обігу наркотиків серед неповнолітніх: автореф. дис. ...д-ра юрид. наук. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2013. 20 с.

130. Ромен В.Н., Палья А.А. Міжнародна система контролю за наркотиками в епоху після холодної війни: управління ринками чи ведення війни? 1999.

131. Сарнавська О.О., Іваненко В.Л. Криміналізація та декриміналізація відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pravo/62836.doc.htm (дата звернення 03.10.2020)

132. Сергеев А.Н. Организация борьбы с наркоманией : сб. документов и метод. материалов. Киев. РИО МВД УССР, 1988. 300 с.

133. Сердюк О.О. Наркотицизм як соціальне явище: його тенденції та напрями профілактики. - к.е.н. Дисертація з соціології: 22.00.03. Харків, 2003. 20 с. URL: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper078.htm> (дата звернення 19.10.2020)

134. Справка об основных показателях борьбы с наркоманией за 1985–1989 гг. Киев. УБНОН МВД Украины. 3 с.

135. Стратегія політики щодо наркотиків до 2020 р. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. №735-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80>. Дата звернення 17.10.2020)

136. Суховолець У.А. Державна політика у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у системі державної політики в цілому. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 112–120.

137. Сьомик Т.В. Механізми міжнародного контролю за незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2002. Вип. 7. С. 96–108.

138. Тарасенко Р.В. Удосконалення агентурної роботи підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків міськрайвідділів органів внутрішніх справ України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Одеса: ОДУВС. 2007. 18 с.

139. Толопило А.П., Ожогова В.Г. Наркотизация населения Украины: взгляд на проблему и пути ее решения. Под ред. Толопило А.П. Одесса. 2007. 120с.

140. Толопіло А. Щодо порушення правоохоронцями права на приватність. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 2011. URL: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1296465225> (дата звернення 23.09.2020)

141. Углов, Ф. Г. Из плена иллюзий. Ленинград: Лениздат. 1986. С.4-5.

142. Уейн Д. Холл та Майкл Лінкі Чи є конопель наркотиком? Перевірка гіпотез про взаємозв'язок між вживанням конопель та вживанням інших заборонених наркотиків. *Drug and Alcohol Review*, № 24. 2015. с. 39–48.

143. Фальченко С.С. Шкільна профілактика вживання незаконних наркотиків. 2005. С.12-19

144. Хитра О.Л. Протидія оперативними підрозділами органів внутрішніх справ злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, вчинюваних із залученням неповнолітніх або щодо неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів: ЛьДУВС, 2010. 20 с.

145. Хронологический сборник законов, указов Президиума Верховного Совета, постановлений и распоряжений правительства УССР. Киев., 1963. Т. 1. с. 124.

146. Хруппа М. С. Антинаркотичне законодавство України: історія та сучасність : посіб, за заг. ред. О. М. Джужи. Київ. НАВСУ. 2005. С. 36.

147. Хьюз К. Е., Стівенс А. Ефекти декриміналізації вживання наркотиків у Португалії. 2007. URL: http://www.idpc.net/php-bin/documents/BFDPP_BP_14_EffectsOfDecriminalisation_EN.pdf.pdf (дата звернення 16.10.2020)

148. Шарков, О. К. Це страшне явище - наркоманія. 26 червня - Міжнародний день боротьби з зловживання наркотиками. URL: <http://kpi.ua/use-nark>. (дата звернення 27.09.2020)

149. Шевчук О. Правове регулювання у сфері контролю за обігом наркотиків : монографія. Харків. Право. 2017. 424 с.

144. Юнак, В. Ю. Наркоманія - дорога в безодню. Київ. Здоров'я. 2001.

150. Яременко, О., Вакуленко, О., Формування здорового способу життя. В Навч. посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців. Київ: Український ін-т соціальних досліджень. 2001.